

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما الصلوة والسلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

امانت‌داری و راهکارهای ترویج آن

دکتر رسانه ملی

مرتضی اسکندری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نقش رسانه ملی در ترویج امانتداری و پرهیز از خیانت ورزی

نویسنده:

مرتضی اسکندری

ناشر چاپی:

مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۴	نقش رسانه ملی در ترویج امانت‌داری و پرهیز از خیانت ورزی
۱۴	مشخصات کتاب
۱۵	اشاره
۲۵	دبیاچه
۲۹	مقدمه
۳۱	فصل اول: کلیات و مفاهیم
۳۱	اشاره
۳۱	امانت در لغت
۳۱	ودیعہ در لغت
۳۳	امانت در اصطلاح
۳۳	ودیعہ در اصطلاح
۳۳	عاریه
۳۳	تفاوت عاریه با ودیعہ
۳۴	احکام امانت (ودیعہ و عاریه)
۳۴	اشاره
۳۴	۱. وجوب رد امانت
۳۴	۲. عدم ضمان
۳۶	اقسام و مصادیق امانت داری
۳۶	اشاره
۳۶	۱. امانت داری در علوم مختلف
۳۶	اشاره
۳۶	الف) در فقه

۳۶	ب) در حقوق
۳۷	اشاره
۳۷	امانت های مادی
۳۸	امانت های معنوی
۳۹	۲. امانت داری در موضوعات مختلف
۳۹	اشاره
۳۹	الف) در گفتار
۴۰	ب) در اموال
۴۰	ج) منصب های حکومتی
۴۱	د) رازها و اسرار
۴۲	ه) ناموس مردم
۴۲	و) عقل و نیروی تفکر
۴۲	ز) فرائض الهی
۴۳	ح) قرآن و اهل بیت علیهم السلام
۴۳	ط) جان انسان
۴۴	ی) علم و دانش
۴۴	ک) میثاق بندگی
۴۵	۳. مصادیق امانت داری در اسلام
۴۵	اشاره
۴۵	الف) تکالیف شرعی
۴۵	اشاره
۴۵	یک اعضا و نیروهای درون انسان
۴۵	دو اسلام
۴۷	سه پست و مقام

۴۷	چهار علم دین و دانش
۴۷	(ب) مال سپرده شده
۴۷	اشاره
۴۷	یک نامه ها و پیغام ها
۴۷	دو اجناس و کالاها
۴۷	سه بیت المال
۴۹	چهار حیوانات
۴۹	پنج زمین
۵۱	فصل دوم: امانت داری در قرآن و سخن معصومین علیهم السلام
۵۱	اشاره
۵۱	۱. امانت داری در قرآن
۵۱	اشاره
۵۱	سوره آل عمران آیه ۷۵
۵۱	اشاره
۵۲	شأن نزول آیه
۵۲	خطای معرفتی و عملی اهل کتاب
۵۲	اشاره
۵۲	۱. خطای معرفتی
۵۲	۲. خطای عملی
۵۲	پاسخ قرآن به یک انحراف
۵۴	سوره انفال آیه ۳۷
۵۴	اشاره
۵۴	شأن نزول
۵۴	خیانت و سرچشمه آن

۵۵	سوره یوسف آیه ۵۴ و ۵۵
۵۵	اشاره
۵۵	امانت دار خزائن مصر
۵۶	سوره اعراف آیه ۶۸
۵۶	سوره تکویر آیه ۲۱
۵۶	اشاره
۵۶	امین بودن مهم ترین سرمایه
۵۷	سوره نمل، آیه ۳۹
۵۷	اشاره
۵۷	تفسیر آیه
۵۷	سوره احزاب آیه ۷۲
۵۷	اشاره
۵۷	حمل امانت الهی
۵۹	سوره دخان آیه ۱۸
۶۰	امانت داری در کلام معصومین علیهم السلام
۶۳	فصل سوم: عوامل و زمینه های امانت داری و خیانت ورزی
۶۳	اشاره
۶۳	۱. عوامل و زمینه های امانت
۶۳	اشاره
۶۳	الف) ایمان
۶۴	ب) نظارت و کنترل
۶۴	ج) یادآوری فواید امانت داری
۶۵	د) آشکار ساختن اهمیت امانت داری
۶۵	ه) تکریم و تشویق انسان های امین

۲. عوامل و زمینه های بروز خیانت ۶۶
- اشاره ۶۶
- الف) ضعف ایمان و عقیده ۶۶
- ب) غلبه هوی و هوس و دنیاپرستی ۶۶
- ج) چیره شدن حرص و طمع بر انسان ۶۷
۳. راه های پیشگیری از خیانت ۶۷
- اشاره ۶۷
- الف) تقویت پایه های ایمان ۶۷
- ب) تأمین نیازهای معقول و مشروع ۶۷
- ج) توجه به عواقب شوم خیانت ۶۸
- فصل چهارم: آثار و پی آمدهای امانت داری و خیانت ورزی ۶۹
- اشاره ۶۹
- آثار و پی آمدهای امانت داری ۶۹
- اشاره ۶۹
۱. آثار اجتماعی امانت داری ۶۹
- اشاره ۶۹
- الف) افزایش سطح اعتماد عمومی ۷۰
- ب) گسترش علم و معنویت ۷۱
- ج) مصون ماندن بیت المال ۷۱
- د) ایجاد امنیت در جامعه ۷۲
- ه) گسترش محبت الهی در جامعه ۷۲
۲. آثار فردی امانت داری ۷۳
- اشاره ۷۳
- الف) تکامل ایمان ۷۳

۷۳	(ب) جلب روزی و ثروت
۷۵	(ج) دوام دوستی ها
۷۵	(د) جاودانگی و رستگاری
۷۶	نتیجه بحث آثار و فواید
۷۶	اشاره
۷۶	عوامل بروز خیانت
۷۶	اقسام خیانت
۷۶	اشاره
۷۷	۱. خیانت به خدا و رسول
۷۸	۲. خیانت به مردم
۷۸	اشاره
۷۸	الف) خیانت در اموال
۷۹	(ب) افشای رازها
۷۹	(ج) خیانت به اعضای بدن
۸۰	آثار خیانت
۸۰	اشاره
۸۰	۱. عدم اعتماد افراد به یکدیگر
۸۲	۲. خیانت مقدمه جنایت
۸۲	۳. خیانت عامل افزایش هزینه ها
۸۲	۴. افزایش دو رویی در جامعه
۸۲	۵. نابودی اقتصاد
۸۳	۶. سستی در دین
۸۴	۷. خواری و تلخ کامی
۸۴	۸. فقر و تنگ دستی

۸۵	نتیجه بحث در پی آمدهای خیانت ورزی
۸۷	فصل پنجم: راهکارهای رسانه ای
۸۷	اشاره
۸۸	۱. در حوزه محتوایی برنامه ها
۸۸	اشاره
۸۸	الف) الگوسازی و شناساندن اسوه های امین در حوزه های مختلف
۸۸	اشاره
۹۰	یک در قرآن
۹۰	دو در سیره نبوی
۹۱	سه در روش ائمه معصومین علیهم السلام
۹۲	چهار در روش علمای بزرگ دین
۹۳	پنج در زندگی انسان های بزرگ
۹۳	ب) توجه دادن مخاطبان به اهمیت و ارزش امانت داری
۹۵	ج) تبیین آثار امانت داری و پی آمدهای خیانت ورزی
۹۵	د) آموزش های عملی امانت داری
۹۶	ه) بیان احکام فقهی امانت داری
۹۷	۲. در حوزه ساختاری برنامه ها
۹۷	اشاره
۹۸	الف) استفاده از هنر
۹۹	ب) تکرار و مداومت داشتن بر موضوع
۹۹	ج) توجه ویژه به کودکان به عنوان تأثیرپذیرترین گروه مخاطبان
۱۰۱	د) استفاده از محیط خانواده
۱۰۱	ه) شخصیت پردازی مناسب
۱۰۲	و) داستان های کوتاه اثربخش

- ز) تحول زایی فضیلت امانت داری در افراد ۱۰۳
- ح) دیالوگ ها و رفتارهای اثربخش و مناسب ۱۰۳
- ط) طراحی صحنه و لوکیشن ۱۰۴
- ی) مستندسازی ۱۰۴
- ک) مسابقه و سرگرمی ۱۰۵
- ل) استفاده از آنونس ها و پیام های تبلیغی ۱۰۶
- م) استفاده از برنامه های فکاهی و طنز ۱۰۶
- ن) طراحی برنامه های عروسکی (استفاده از شخصیت های عروسکی خلق شخصیت های عروسکی) ۱۰۶
- س) نمادسازی ۱۰۷
- ع) تهیه سرودها و آوازهای شاد و جذاب با موضوع امانت داری ۱۰۸
- ف) تهیه و ساخت برنامه هایی با موضوع کارگاه های آموزش عملی مفاهیم اخلاقی ۱۰۸
- فصل ششم: دستمایه های برنامه سازی ۱۰۹
- اشاره ۱۰۹
۱. آیات امانت داری و خیانت ورزی ۱۰۹
۲. احادیث ۱۱۲
- اشاره ۱۱۲
- الف) احادیث امانت داری ۱۱۲
- ب) احادیث خیانت ورزی ۱۱۴
۳. حکایات ۱۱۷
- اشاره ۱۱۷
- الف) جوان فقیر و کیسه طلا ۱۱۷
- ب) نوید و ندا ۱۱۹
- ج) احسان و کتاب امانتی ۱۲۰
- د) گرمابه و دزد ۱۲۱

۱۲۲	..... (ه) امانت داری واقعی
۱۲۳	..... (و) داستان یک شهید
۱۲۴	..... ۴. جملات کوتاه
۱۲۶	..... ۵. اشعار
۱۳۰	..... ۶. تاک شو
۱۳۳	..... پرسش‌هایی گزارشی و برنامه‌سازی
۱۳۵	..... فصل هفتم: بایدها و نبایدهای کلی در برنامه‌سازی و محورهای کلان برنامه ریزی
۱۳۵	..... اشاره
۱۳۵	..... ۱. بایدهای برنامه‌سازی
۱۳۶	..... ۲. چالش‌ها و آسیب‌ها
۱۳۶	..... ۳. محورهای برنامه‌سازی
۱۳۹	..... خاتمه
۱۴۱	..... کتاب نامه
۱۴۱	..... اشاره
۱۴۱	..... الف) کتاب
۱۴۴	..... ب) مقاله
۱۴۴	..... ج) سایت‌های اینترنتی
۱۴۶	..... درباره مرکز

نقش رسانه ملی در ترویج امانتداری و پرهیز از خیانت ورزی

مشخصات کتاب

سرشناسه: اسکندری، مرتضی، ۱۳۵۶ -

عنوان و نام پدیدآور: نقش رسانه ملی در ترویج امانتداری و پرهیز از خیانت ورزی / مرتضی اسکندری؛ تهیه کننده مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما.

مشخصات نشر: قم: صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش های اسلامی، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۱۱۲ص؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.

فروست: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما؛ کد ۱۸۶۸.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۲۹۶-۲

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: امانت داری

موضوع: خیانت در امانت

موضوع: رسانه های گروهی -- جنبه های اخلاقی

موضوع: رسانه های گروهی -- تاثیر

موضوع: امانت داری -- جنبه های مذهبی -- اسلام

موضوع: خیانت در امانت -- جنبه های مذهبی -- اسلام.

شناسه افزوده: صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران. مرکز پژوهش های اسلامی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ الف۸الف/۱۵۰۰ BJ

رده بندی دیویی: ۱۷۹/۹

شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۹۵۳۹۱

اشاره

ص: ۱۱

دبیاچه

دبیاچه

خداوند درباره ضرورت امانت می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا...» (۱) خداوند به شما فرمان می دهد که امانت را به صاحبان آن برسانید.

یکی از ویژگی های برجسته هر انسان جوینده تعالی و کمال امانت و امانتداری است که آثار و برکات فراوانی در تعالی شخصیت انسان و زندگی افراد جامعه دارد و در فرهنگ دینی بسیار مورد تاکید است و جزو نخستین مصادیق حقوق اجتماعی است که پیش از اسلام نیز مورد احترام بوده است. بدین جهت امانت داری ملائم با طبع و سرشت آدمی است. چنانچه پیامبر صلی الله علیه و آله خود را متصف به این صفت الهی می داند و می فرماید: «إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ» (۲) من برای شما فرستاده ای امین هستم.

و از همه مهمتر اینکه امام صادق علیه السلام آن را نشانه شیعه می داند و می فرماید: «شيعتنا اهل الوفاء و الامانه» شیعیان ما اهل وفای به عهد و امانت داری هستند. (۳)

۱- نسا: ۵۸.

۲- شعرا: ۱۰۷.

۳- وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۵۷.

ص: ۱۲

امانتداری در سه حیثه مطرح است حفظ اموال، حفظ اسرار و حفظ ناموس و گسترش امنیت و آسایش در جامعه در گرو این فضیلت اخلاقی است و هر اندازه که میزان اعتماد و اطمینان در فضای جامعه بیشتر باشد بیشتر می توان به سلامت آن جامعه و تکامل آن پی برد و در چنین جامعه ای است که افراد می توانند استعدادهای خود را شکوفا سازند. زمانی که بی اعتمادی بر فضای جامعه ای حاکم باشد میزان زیادی از نیروهای جوامع بر سر پیدا کردن راه یابی برای برون رفت از بی اعتمادی هرز می رود و شاید دیگر همتی بر انجام کاری بدیع و نو باقی نماند. رسانه ملی وظیفه دارد چنین مفاهیمی را در جامعه اسلامی ترویج دهد و فرهنگ سازی کند. امانت داری یکی از مواردی است که نه تنها باید میان مردم حاکم باشد بلکه باید بین حاکمان حکومتی و کارگزاران نظام اسلامی رواج داشته باشد چرا که مسئولیت پذیری و منصب و مقام نوعی امانت الهی تفسیر شده است و مدیران و کارگزاران نظام باید برای حفظ این امانت نهایت تلاش و کوشش خویش را به کار گیرند تا مبادا از آن سوء استفاده شود و یا در امانت خیانت شود. در اسلام ضرورت امانت داری حتی در مورد غیر مسلمان سفارش شده است چنانچه امیرالمومنین علی علیه السلام می فرماید: «هرگاه امانتی به تو سپردند آن را بازگردان و خیانت نکن با کسی که به تو خیانت می کند» (۱). حضرت با تاکید بر ادای امانت حتی در صورت خیانت طرف مقابل بر ضرورت و اهمیت امانت داری در میان مردم تاکید می ورزند. در واقع حضرت خیانت طرف مقابل را دلیلی برای خیانت یک مسلمان نمی داند و تاکید می کند که مسلمان در هر صورت باید امانت دار باشد. بنابراین اسلام نه تنها امانت داری در

۱- غررالحکم و دررالکلم، ح ۲۰۷.

ص: ۱۳

جامعه اسلامی را برای تمامی افراد حتی حاکمان لازم می‌داند بلکه می‌خواهد این فضا را در میان غیر مسلمانان نیز گسترش دهد تا آنها از این اعتماد در مناسبات جهانی و بین‌المللی خود بهره‌مند شوند و از مسلمانان الگو بگیرند.

رسانه ملی به عنوان یک دانشگاه عمومی باید روحیه امانت‌داری را در آحاد جامعه تقویت کند و جامعه‌ای که بی‌اعتمادی در آن رواج داشته باشد بی‌ایمانی آن را تهدید می‌کند به فرموده حضرت کسی که ایمان ندارد امانت‌دار نیست بنابراین این دو رابطه تنگاتنگی با هم دارند.

پژوهشگر محترم مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما جناب آقای مرتضی اسکندری بر آن است تا امانت را از زوایای مختلف و در موضوعات گوناگون بررسی کند و آثار و پی‌آمدهای ناگوار آن را همراه با عوامل و زمینه‌های امانت‌داری و خیانت‌ورزی بیان نماید. امید است که با ارائه راه‌کارها و بیان حکایت‌ها و داستان‌هایی که در این زمینه بیان شده است مورد استفاده برنامه‌سازان رسانه ملی قرار گیرد.

اداره کل پژوهش

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

ص: ۱۵

مقدمه

مقدمه

سعادت افراد هر جامعه ای در گرو برنامه ها و قوانینی است که فرهیختگان و نخبگان آن جامعه، برای رسیدن مردم به رفاه و آسایش تدارک می بینند. این قوانین و برنامه ها بدون مجریان امین و کارآمد، کارساز نخواهد بود.

آموزش افراد امین و متعهد و به کارگیری این افراد در پست های کلیدی، سبب ایجاد انگیزه و گسترش هم دلی بین مردم و مسئولان می شود. روشن است اگر هم بستگی و هم دلی در جامعه ای شکل بگیرد، آن کشور پیشرفت می کند و برای خود، آینده درخشانی رقم می زند.

امانت داری از صفاتی است که برای نهادینه شدن در میان افراد جامعه، به فرهنگ سازی نیازمند است. امانت داری فضیلت اخلاقی مهمی است که در جوامع دینی و حتی غیر دینی، جایگاه ویژه ای دارد. اندیشمندان و بزرگان ملل و ادیان مختلف منزلت و نقش این خُلق نیکو را در رشد و تعالی جامعه شرح داده اند. پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و ائمه معصوم علیهم السلام آن را به عنوان شاخصه اصلی دیانت برشمرده اند که با توجه به آن و با حاکمیت صحیح روابط بین افراد جامعه با خود، افراد با مسئولین و همه نسبت به اموال عمومی می توان جامعه ای ایمن و متعالی ایجاد کرد.

ص: ۱۶

رسانه‌ها در زمینه فرهنگ سازی و گسترش امانت داری و به تبع آن تربیت انسان‌های امین نقش به‌سزایی دارند. رسانه‌ها پل‌های ارتباطی میان مردم هستند و در فرآیند ارتباطات و جابه‌جایی اطلاعات درون جامعه و میان ملت‌ها سهیم هستند. رسانه‌های ارتباط جمعی مخصوصاً صدا و سیما با ایفای نقش آموزشی، خبری و اطلاع‌رسانی در ایجاد تحول، مهارت، ارزش‌ها و انگیزه‌ها بسیار مؤثر می‌باشد.

در این نوشتار بنا داریم امانت داری و خیانت ورزی را از منظر فرهنگ لغات، آیات قرآنی و همچنین کلام معصومین علیهم‌السلام تبیین و توضیح دهیم. همچنین علاوه بر بیان اقسام و نمونه‌های آن، آثار و پی‌آمدهای این فضیلت مهم اخلاقی را نیز بررسی کنیم و با ارایه راه‌کارهای مختلف، نقش صدا و سیما در فرهنگ سازی و گسترش امانت داری و جلوگیری از رواج خیانت ورزی درون جامعه اسلامی را یادآور شویم. امید است که با به‌کارگیری آنها در تولید برنامه‌ها، الگوسازی و الگودهی به مخاطب گام‌های مؤثری در ترویج امانت داری و جلوگیری از خیانت ورزی برداشته شود.

ص: ۱۷

فصل اول: کلیات و مفاهیم**اشاره**

فصل اول: کلیات و مفاهیم

زیر فصل ها

امانت در لغت

ودیعہ در لغت

امانت در اصطلاح

ودیعہ در اصطلاح

عاریه

تفاوت عاریه با ودیعہ

احکام امانت (ودیعہ و عاریه)

اقسام و مصادیق امانت داری

۳. مصادیق امانت داری در اسلام

امانت در لغت

امانت در لغت

امانت در لغت ضد خیانت و به معنای اعتماد نمودن است. (۱) اَمِنَ مِنْهُ، سکون قلبی (۲) و امن در برابر خوف است. (۳) هر چیزی که به امانت نزد دیگری سپرده شود تا از آن نگهداری کند. (۴) بنابراین اعتماد کردن همراه با سکون قلبی را امانت گویند.

ودیعہ در لغت

ودیعہ در لغت

ودیعہ به معنای پاسداری، حفاظت، امنیت، امان، مواظبت، مراقبت، رازداری، نگهداری، آسایش و آرامش روح و جان است و مفاهیمی چون خیانت، دزدی و چپاول، بی وفایی، ایجاد رعب و وحشت، نیرنگ، جاسوسی، نفاق، بهتان، کتمان حقیقت، بی

موالاتی در نگهداری اسرار، ضد مفهوم امانت هستند. در این تحقیق بیشتر معنای حفاظت و نگهداری منظور است.

- ۱- بحرالدین محمد بن یعقوب فیروزآبادی، القاموس المحيط، ج ۴، صص ۲۸۱-۳۴۵.
- ۲- احمد بن محمد بن علی المقرئ القیومی، المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر للرافعی، ج ۲، ص ۲۵.
- ۳- عبدالرحیم بن عبدالکریم صفی پور، منتهی الارب فی اللغة العرب، ج ۱، ص ۳۹.
- ۴- الخلیل بن احمد الفراهیدی، ترتیب کتاب العین، ج ۳، ص ۱۹۳۹.

ص: ۱۸

امانت در اصطلاح

امانت در اصطلاح

امانت در اصطلاح فقهی، در همان معنای لغوی به کار رفته، ولی در موارد فراوانی به این معنی است: «دارایی و کالایی که به اذن مالک یا شارع مقدس، در اختیار غیر مالک قرار می‌گیرد»^(۱).

ودیعه در اصطلاح

ودیعه در اصطلاح

به نوعی امانت که به صورت عقد جایز، قابل فسخ از طرفین است، و دیعه می‌گویند و در اصطلاح علم حقوق عبارت از مالی است که به وسیله یکی از عقود امانی یا به حکم قانون نزد شخصی باشد^(۲). به عمل عمدی و برخلاف امانت داری امین، خیانت در امانت می‌گویند که به ضرر صاحب مال است.

عاریه

عاریه

[عاریه] آن است که کسی مال خود را در اختیار کسی بگذارد تا از آن استفاده کند و در قبال آن مزدی دریافت نگردد^(۳).

تفاوت عاریه با ودیعه

تفاوت عاریه با ودیعه

منظور از ودیعه، حفظ و نگهداری مال است و مستودع (ودیعه گیرنده) حق تصرف ندارد، ولی منظور از عاریه این است که مسعیر (عاریه گیرنده) در مال تصرف نماید^(۴). به طور کلی امانت به هر چیزی گفته می‌شود که نزد کسی به منظور محافظت و نگهداری از آن قرار می‌دهند و امانت دار کسی است که به او جهت حفظ و نگهداری اموال و اشیاء اعتماد می‌شود.

۱- محمدعلی انصاری، الموسوعه الفقهیه النیسره، ج ۲، ص ۱۰۵.

۲- محمدجعفر جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوق، ص ۷۹، واژه ۶۱۴.

۳- روح الله موسوی خمینی، تحریرالوسیله، ج ۱، ص ۵۹۱.

۴- روح الله موسوی خمینی، تحریرالوسیله، ج ۱، صص ۵۴۳-۵۴۷.

ص: ۱۹

احکام امانت (ودیعه و عاریه)**اشاره**

احکام امانت (ودیعه و عاریه)

زیر فصل ها

۱. وجوب رد امانت

۲. عدم ضمان

۱. وجوب رد امانت

۱. وجوب رد امانت

به کمک کتاب و سنت و اجماع وجوب رد امانت ثابت می شود. در قرآن کریم به آیه ۵۸ سوره نساء و در سنت به روایات فراوانی از جمله روایت امام باقر علیه السلام استدلال می شود که می فرماید:

ثَلَاثٌ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لِأَحَدٍ فِيهِنَّ رُخْصَةً، أَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبِرِّ وَالْفَاجِرِ وَالْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِلْبِرِّ وَالْفَاجِرِ وَ بُرُّ الْوَالِدَيْنِ بَرِّينَ كَانَا أَوْ فَاجِرِينَ. (۱)

سه چیز است که خداوند عزوجل اجازه ترک آن را به هیچ فردی نداده است. بازگرداندن امانت به صاحب آن خواه نیکوکار باشد، خواه بدکار. وفا به عهد با نیکوکار و بدکار و نیکی به پدر و مادر، خواه نیکوکار باشند، خواه بدکار.

علاوه بر آیات و احادیث فراوان درباره وجوب رد امانت، هیچ اختلاف نظری در بین علما وجود ندارد (اجماع). (۲)

۲. عدم ضمان

۲. عدم ضمان

در صورتی که شخص امین در حفظ امانت کوتاهی و تعدی نکند، ضامن نیست. دلیل قرآنی آن آیه «مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ؛ بَرِّ نِيكُو كَارَانِ اِيرَادِي وَاَرْدِ نَمِي شُود.» (توبه: ۹۲) است. در سنت نیز به روایت «لَيْسَ عَلَى الْمُؤْتَمِنِ ضِمَانٌ؛ ضِمَانَتِي بِرِ عَهْدِهِ شَخْصِ اَمِينِ نِيْسْت.» (۳) استناد می شود.

همچنین همه فقها بر ضمان نبودن امانت دار، در صورت کوتاهی نکردن، اتفاق نظر دارند (اجماع).

- ۲- محمدحسن نجفی، جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام، ج ۲۷، ص ۱۲۲.
- ۳- حسن نوری طبرسی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۴؛ کتاب الودیعہ، باب ۴، ص ۱۶.

ص: ۲۰

اقسام و مصادیق امانت داری**اشاره**

اقسام و مصادیق امانت داری

زیر فصل ها

۱. امانت داری در علوم مختلف

۲. امانت داری در موضوعات مختلف

۱. امانت داری در علوم مختلف**اشاره**

۱. امانت داری در علوم مختلف

زیر فصل ها

الف) در فقه

ب) در حقوق

الف) در فقه

الف) در فقه

در روایات، امانت معانی گسترده ای دارد، اما از نظر فقهی به چیزی گفته می شود که مالیت داشته است و در دست غیر مالک قرار بگیرد. در این صورت نیز دارای موارد فراوانی است. حضرت امام خمینی رحمه الله در تحریر الوسیله امانت را به دو بخش مالکی و شرعی تقسیم می کند. مالکی آن است که مالک شیء با یکی از عناوین مالکی (ودیعه، رهن، عاریه، اجاره، مضاربه و...) آن را در اختیار شخص غیر مالک به امانت بسپارد. شرعی آن است که شیء به هیچ کدام از عناوین مالکی (ودیعه، رهن، اجاره، عاریه، مضاربه و...) در اختیار شخص غیر مالک قرار نگیرد. این شیء نزد غیر مالک امانت شرعی است. مانند اینکه باد، لباسی را در خانه غیر مالک لباس انداخته باشد. در این صورت لباس نزد شخص غیر مالک شرعاً امانت است و باید آن را در اسرع وقت به مالک برگرداند یا به مالک خبر دهد. (۱)

ب) در حقوق

اشاره

ب) در حقوق

علمای علم حقوق تقسیمات مختلفی برای امانت داری ذکر کرده اند. امانت های فردی بسیار فراگیر هستند که شامل دو بخش امانت های مادی و امانت های معنوی می شوند. در ادامه به هر کدام از این دو بخش پرداخته می شود.

امانت های مادی

امانت های مادی

حقوق دانان امانت های مادی را به امانت های قانونی و امانت های قراردادی تقسیم می کنند. (۲)

۱- تحریر الوسیله، ج ۲، ص ۵۴۹.

۲- محمدجعفر حبیب زاده، خیانت در حقوق کیفری ایران، ص ۶۸.

ص: ۲۱

امانت های قراردادی که در فقه از آن به امانت های مالکی تعبیر می شود؛ عبارت از امانت هایی است که به اختیار و اذن مالک در اختیار کسی قرار می گیرد. این امانت ها سه گونه اند:

۱. امانت هایی که تنها به مصلحت مالک «امانت گذار» است مانند ودیعه، وکالت بدون اجرت و...؛

۲. امانت هایی که تنها به مصلحت گیرنده امانت «امانت دار» است مانند عاریه، قرض و...؛

۳. امانت هایی که هم به مصلحت مالک و هم به مصلحت امانت دار است مانند اجاره، رهن مضاربه و...؛

امانت های قانونی یا شرعی عبارتند از امانت هایی است که بدون رضایت و اختیار مالک و بدون عقد و قرارداد، در اختیار کسی قرار می گیرد مانند مال های یافت شده، غصب شده، به سرقت رفته و... .

امانت های معنوی

امانت های معنوی

۱. ضرورت حفظ جان و سلامت دیگران، مخصوصاً کسانی که به سبب بیماری یا سانحه ای جانشان به خطر افتاده است. (۱)

۲. عهد و پیمان از جمله امانت های معنوی است که وفای به آن، امر بایسته ای است. امام علی علیه السلام می فرماید: «مِنْ أَحْسَنِ الْأَمَانَةِ رَعَى الدِّمَمِ؛ مهم ترین امانت ها رعایت عهدهاست». (۲)

۱- محمد عزیزپور، بررسی حقوق جرم و خیانت در حقوق ایران، ص ۹.

۲- جمال الدین محمد خوانساری، شرح غرر و دررالکلم، ج ۶، ص ۳۴.

ص: ۲۲

۲. امانت داری در موضوعات مختلف**اشاره**

۲. امانت داری در موضوعات مختلف

زیر فصل‌ها

الف) در گفتار

ب) در اموال

ج) منصب‌های حکومتی

د) رازها و اسرار

ه) ناموس مردم

و) عقل و نیروی تفکر

ز) فرائض الهی

ح) قرآن و اهل بیت علیهم السلام

ط) جان انسان

ی) علم و دانش

ک) میثاق بندگی

الف) در گفتار

الف) در گفتار

امانت داری در گفتار یعنی انسان گفته‌ها و مطالبی را که از دیگران می‌شنود و قرار نیست بقیه از آن مطلع شوند، بدون رضایت آنها بازگو نکند؛ حال چه سهواً و بدون غرض، چه اینکه عمدی و با غرض ورزی آن را انتشار دهد. در هر صورت مرتکب خیانت می‌شود. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ؛ مؤمنین کسانی هستند که امانت‌ها و عهد و پیمان خود را رعایت می‌کنند.» (مؤمنون: ۸)

(ب) در اموال**(ب) در اموال**

برجسته ترین مصداق امانت در میان مردم، اموال و اشیاست. آن گاه که شخصی به دیگری اطمینان می کند و مال خود را به او می سپارد، گیرنده موظف به نگهداری از آن می شود و در موقع نیاز باید آن را به صاحبش برگرداند. در فرهنگ اسلامی بحثی به عنوان ودیعه وجود دارد که احکام و شرایط این نوع امانت داری و امانت گذاری در آنجا بیان شده است. قرآن کریم در بیان این قسم از امانت می فرماید:

فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ؛ اگر کسی از شما به دیگری امانتی سپارد، شخص امین باید آن ودیعه را به صاحبش برگرداند و از خداوند که پروردگار اوست پروا کند. (بقره: ۲۸۳)

(ج) منصب های حکومتی**(ج) منصب های حکومتی**

مناصب و مقامات حکومتی در دست کارگزاران نظام اسلامی، نوعی امانت محسوب می شود. باید به چشم ودیعه الهی به آن نگاه شود و هرگز فکر

ص: ۲۳

خیانت و بهره برداری شخصی در آن مطرح نباشد. امام علی علیه السلام در این باره به اشعث ابن قیس، فرماندار آذربایجان، نامه ای می نویسد و ضمن یادآوری مسئولیت سنگین او می فرماید:

و إِنَّ عَمَلَكَ لَيْسَ بِطَعْمِهِ وَلَكِنَّهُ فِي عُنُقِكَ أَمَانَةٌ وَأَنْتَ مُسْتَرَعِي لِمَنْ فَوْقَكَ؛ مطمئناً کاری که به تو سپرده شده لقمه ای چرب نیست، بلکه بار امانتی در گردن توست [که در پاسداری از آن] باید به ما فوق خود پاسخ گو باشی. (۱)

طبق بینش اسلامی، هر مسلمان در برابر جامعه و وظایفی بر عهده دارد و هرگاه مسئولیتی به او واگذار می شود، باید به دیده ودیعه الهی به آن بنگرد و نهایت امانت داری را مبذول دارد. البته انتخاب کنندگان این افراد (اعم از مردم، و مسئولان بالاتر) باید در نظر داشته باشند چه کسانی را امین قرار می دهند؛ زیرا در صورتی که انتخاب شونده خائن باشد بخش بزرگی از گناه این خیانت بر گردن انتخاب کنندگان خواهد بود.

د) رازها و اسرار

د) رازها و اسرار

رازهای مردم امانتند و هیچ فردی حق ندارد بدون مصلحت خاص، اسرار دیگران را فاش کند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مصلحت خاص را این گونه بیان می فرماید:

الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ إِلَّا ثَلَاثَةً مَجَالِسٍ؛ سَيْفِكَ دَمٌ حَرَامٌ أَوْ فَرْجٌ حَرَامٌ أَوْ اقْتِطَاعٌ مَا بَغَيْرِ حَقٍّ؛ مجلس ها امانت هستند، مگر سه مجلس؛ مجلسی که در آن خونی به حرام ریخته شود، مجلسی که در آن ناموس حرامی حلال شمرده شود، مجلسی که مال و ثروتی به ناحق روا شمرده شود. (۲)

۱- نهج البلاغه، ترجمه: محمد دشتی، نامه ۵.

۲- المحججه البيضاء، ج ۳، ص ۳۲۷.

ص: ۲۴

ه) ناموس مردم

ه) ناموس مردم

در سیره اهل بیت علیهم السلام حرمت زنان و دختران مسلمان و حتی غیر مسلمان از مهم ترین اقسام امانت شمرده می شوند که محافظت از آن وظیفه همه مسلمانان است. هرگونه بی توجهی و سهل انگاری در آن، ضررهای جبران ناپذیری به دنبال خواهد داشت. درباره اهمیت این نوع امانت کافی است بدانیم لغزش در این زمینه موجب دوری از پیامبر و اهل بیت علیهم السلام می شود. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در حدیثی می فرماید: «لَيْسَ مِمَّا مَنَ خَانَ مُسْلِمًا فِي أَهْلِهِ وَ مَالِهِ؛ کسی که به خانواده یا مال مسلمانی خیانت کند از ما نیست» (۱).

و) عقل و نیروی تفکر

و) عقل و نیروی تفکر

عقل انسان یکی از امانت های مهم و ارزشمند الهی است که همواره افراد بشر به آن نیاز دارند و در صورت بهره نگرفتن یا استفاده درست به این امانت خیانت کرده اند. امام علی علیه السلام در این باره می فرماید: «مَا اسْتَوَدَعَ اللَّهُ امْرَأً عَقْلًا إِلَّا اسْتَنْقَذَهُ بِه يَوْمًا؛ خداوند عقل را در وجود کسی امانت نهاده است، مگر اینکه روزی به وسیله آن، او را نجات خواهد داد» (۲).

ز) فرائض الهی

ز) فرائض الهی

تکالیف شرعی از امانت های معنوی محسوب می شوند. انسان مسلمان باید بسیار بکوشد از مسیر این گونه امانت ها منحرف نشود. یکی از معانی امانت در آیه شریفه «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ» (احزاب: ۷۲) تکالیف شرعی و فرائض الهی است. بعضی از مفسران گفته اند منظور از

۱- مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۲.

۲- نهج البلاغه، حکمت ۴۰۷.

ص: ۲۵

امانت، واجبات شرعی همچون نماز، روزه و حج است. (۱) در روایتی آمده است، هنگامی که وقت فریضه نماز می رسید، رنگ چهره امام علی علیه السلام تغییر می کرد. آن حضرت از حال طبیعی خارج می شد و می فرمود: «وقت نماز رسید، وقت ادای امانت الهی است». (۲)

در این روایت نکات قابل توجهی وجود دارد. امام علی علیه السلام که الگوی انسانی کامل است، به فرایض، به دیده امانت می نگرد و هنگام ادای آن، این گونه حساسیت نشان می دهد. همچنین فهمیده می شود چگونه باید در ادای امانت اهتمام داشته باشیم.

ح) قرآن و اهل بیت علیهم السلام

ح) قرآن و اهل بیت علیهم السلام

قرآن و اهل بیت پیامبر علیهم السلام دو امانت ارزشمند هستند که رسول خدا صلی الله علیه و آله برای حفظ آنها به امت سفارش کرده است. بنابراین، مسلمانان موظف هستند با جان و دل از این دو امانت گران بها نگهداری کنند و باید طبق سفارش پیامبر در پرتو راهنمایی های اهل بیت علیهم السلام به معارف حیات بخش قرآن عمل کنند و به سعادت ابدی راه یابند. حدیث ثقلین گویاترین پشتوانه این سخن است. (۳)

ط) جان انسان

ط) جان انسان

امام علی علیه السلام می فرماید:

اللَّهُمَّ اجْعَلْ نَفْسِي أَوَّلَ كَرِيمَةٍ تَنْتَرَعُهَا مِنْ كَرَائِمِي وَأَوَّلَ وَدِيْعَةٍ تَرْتَجِعُهَا مِنْ وَدَائِعِ نِعْمَتِكَ عِنْدِي؛ بار خدایا! جان مرا نخستین چیز گرامی قرار

۱- تفسیر نمونه، ج ۱۷، ص ۴۵۲.

۲- بحار الانوار، ج ۸۱، ص ۲۴۸.

۳- مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ص ۳۷۴.

ص: ۲۶

بده که از اعضای بدن من می‌گیری و اولین امانتی که از نعمت‌های به من سپرده شده، به نزد خود باز می‌گردانی. (۱)

بر اساس این کلام جان انسان از امانت‌های الهی است که در وجودش به ودیعه نهاده شده و باید از این امانت در راه رضای او استفاده کرد.

حافظ لسان الغیب چه زیبا می‌سراید:

این جان عاریت که به حافظ سپرده دوست

روزی رخس بینم و تسلیم وی کنم

(ی) علم و دانش

(ی) علم و دانش

رسول گرامی اسلام می‌فرماید:

الْعِلْمُ وَدِيْعَةُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَالْعُلَمَاءُ أَمْنَاؤُهُ عَلَيْهِ فَمَنْ عَمَلَ بِعِلْمِهِ آدَى أَمَانَتِهِ وَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِعِلْمِهِ كُتِبَ فِي دِيْوَانِ الْخَائِنِينَ؛ علم، امانت خداوند در زمین اوست و دانشمندان امینان او بر آن هستند، پس هر کس به علم خود عمل کند، حق امانت را ادا کرده و هر کس به علم خود عمل نکند، [نام او] در دفتر خائنین نوشته می‌شود. (۲)

(ک) میثاق بندگی

ك) میثاق بندگی

انجام وظیفه و عمل به تعهد در مقابل خالق، امانت‌سنگینی است که انسان در «عالم ذر» با زبان حال آن را تعهد کرده است، درحالی که هیچ موجودی توان تحمل آن را نداشته است. (احزاب: ۷۲) این قسم از امانت، قابلیت تکامل به صورت نامحدود، آمیخته با اراده و اختیار و رسیدن به مقام انسان کامل و پذیرش ولایت الهی است. (۳) در بیانی جامع می‌توان گفت این قسم از امانت

۱- نهج البلاغه، خطبه ۲۱۳.

۲- بحار الانوار، ج ۲، ص ۳۶.

۳- تفسیر نمونه، ج ۱۷، ص ۴۵۲.

ص: ۲۷

همه ابعاد و اقسام آن را تحت تأثیر قرار می دهد و اساساً هدف نهایی در تربیت اسلامی، رساندن انسان ها به این مرحله از تکامل است. (۱)

۳. مصادیق امانت داری در اسلام

اشاره

۳. مصادیق امانت داری در اسلام

در فرهنگ اسلام به دو چیز امانت گفته می شود.

الف) تکالیف شرعی

اشاره

الف) تکالیف شرعی

این نوع امانت نمونه های گوناگونی دارد که در ادامه به آنها اشاره می شود:

یک اعضا و نیروهای درون انسان

یک اعضا و نیروهای درون انسان

تمام اعضا و جوارح، توانایی ها، استعدادها و نیروهای محرکه وجودی انسان، نعمت هایی هستند که به امانت در اختیار انسان قرار گرفته اند و باید این امانت ها را به نحو شایسته ای در راه رضای خدا و اطاعت از او به کار گیرد. مثلاً زبان که یکی از امانات الهی است، وظیفه دارد سخن حق بگوید و از گفتن سخن لغو خودداری کند.

زبان آمد از بهر شکر و سپاس

به غیبت نگردانش ای حق شناس

چشم، گوش و دیگر اعضا و جوارح نیز از نظر اسلام امانت هایی هستند که خداوند متعال در انسان به ودیعه گذاشته است و باید در زمان مناسب جواب گوی این امانت ها باشد.

دو اسلام

دو اسلام

امام خمینی رحمه الله در این باره می فرماید: «اسلام نه از من است و نه از شما، اسلام از خداست و همه ما مکلفیم با تمام قدرت آن را حفظ کنیم» (۲).

۱- علی حیدری نهند، «امانت داری در فرهنگ اسلامی»، مبلغان، خرداد و تیر ۱۳۸۵، ش ۷۹، ص ۸۰.

۲- صحیفه نور، ج ۱۵، ص ۱۱۲.

ص: ۲۸

سه پست و مقام

سه پست و مقام

افرادی که دارای مناصبی در دستگاه های حکومتی هستند، ضامن آن مناصب به شمار می آیند. این افراد باید از پست و مقام خود در جهت رضایت عامه مردم استفاده و از هرگونه سوءاستفاده خودداری کنند.

چهار علم دین و دانش

چهار علم دین و دانش

احکام الهی، اسرار مردم، واجبات و مانند اینها نیز در اسلام از مصادیق مهم امانت شمرده شده اند که بیان آنها در تقسیمات امانت داری گذشت.

(ب) مال سپرده شده**اشاره**

(ب) مال سپرده شده

منظور از مال سپرده شده اموال و اشیایی است که به امانت نزد افراد قرار می گیرند که شامل چند بخش است:

یک نامه ها و پیغام ها

یک نامه ها و پیغام ها

فرد امین باید در نگه داری اسرار، مطالب و نوشته های دیگران بکوشد و آن را از دسترس بیگانگان هرزه و سودجو دور نگه دارد.

دو اجناس و کالاها

دو اجناس و کالاها

فرد امین موظف است از وسایلی که به او سپرده می شود مانند جان خویش نگهداری کند و بدون رضایت امانت گذار از آنها استفاده نکند.

سه بیت المال

سه بیت المال

بیت المال مسلمین از مهم ترین امانت هاست. میز، کلاس، آب، برق، وسایل نقلیه عمومی، معابر و پارک ها، اموال عمومی هستند و همگان باید همچون اموال شخصی خود از آنها نگهداری کنند.

ص: ۲۹

چهار حیوانات

چهار حیوانات

حیوانات امانتند. به همین دلیل، حضرت علی علیه السلام در خطبه ۱۶۶ نهج البلاغه می فرماید: «اتَّقُوا اللَّهَ فِي عِبَادِهِ وَ بِلَادِهِ إِنَّكُمْ مَسْئُولُونَ حَتَّىٰ عَنِ الْبُقَاعِ وَ الْبَهَائِمِ؛ در مورد بندگان خدا و سرزمینش تقوا پیشه کنید، همانا از شما درباره قطعات (املاک) و چارپایانتان سؤال می شود».

سؤال درباره غیر نعمت های الهی معنا ندارد. حیوانات هم انعام و الطاف الهی به شمار می آیند که باید قدر و منزلت آنها دانسته شود مثل اینکه نباید گرسنه و تشنه بمانند، از آنها زیاد کار کشید. به طور کلی نباید به آنها ظلم شود و حقوق آنها باید رعایت گردد.

پنج زمین

پنج زمین

انسان ها مکلفند این امانت خداوندی را با کشت و کار و استفاده بهینه، آباد کنند و جلوی ویرانی آن را بگیرند. در نامه امام علی علیه السلام به مالک اشتر آمده است: «و عِمَارَةُ بِلَدِهَآ؛ سرزمین های آنها را آباد کن.» و در جایی دیگر می فرماید: «إِنَّكُمْ مَسْئُولُونَ حَتَّىٰ عَنِ الْبُقَاعِ وَ الْبَهَائِمِ؛ شما مسئولیت دارید، حتی در برابر چارپایان و زمین».^(۱)

۱- سکینه علی بیگی، «امانت داری در اسلام»، نشریه با معارف اسلامی آشنا شویم، ش ۴۴، ص ۵۰.

ص: ۳۱

فصل دوم: امانت داری در قرآن و سخن معصومین علیهم السلام

اشاره

فصل دوم: امانت داری در قرآن و سخن معصومین علیهم السلام

زیر فصل ها

۱. امانت داری در قرآن

امانت داری در کلام معصومین علیهم السلام

۱. امانت داری در قرآن

اشاره

۱. امانت داری در قرآن

قرآن کریم آیات متعددی درباره امانت داری دارد که در آنها افرادی را به دلیل داشتن صفت حسنه امانت داری، تکریم کرده و افرادی را که خائن در امانت بوده اند، نکوهش کرده است. در ادامه، برای نمونه به بعضی از آیات، تفسیر و شأن نزول آنها پرداخته می شود.

سوره آل عمران آیه ۷۵

اشاره

سوره آل عمران آیه ۷۵

وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بدينارٍ لَّا يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمَّتْ عَلَيْهِ قَائِمًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيْنِ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ؛

و در میان اهل کتاب کسانی هستند که اگر ثروت زیادی به امانت نزد آنها بسپاری، به تو باز می گردانند و کسانی هستند که اگر یک دینار هم به آنها بسپاری، به تو باز نمی گردانند، مگر تا زمانی که بالای سر آنها ایستاده [و بر آنها مسلط] باشی. این به علت آن است که می گویند: «ما در برابر امیین [غیر یهود] مسئول نیستیم» و بر خدا دروغ می بندند، درحالی که می دانند [این سخن دروغ است].

ص: ۳۲

شأن نزول آیه

شأن نزول آیه

این آیه درباره دو نفر از اهل کتاب (یهود) است که یکی امین و درستکار و دیگری خائن و پست بود. نفر اول عبدالله بن سلام بود که مردی ثروتمند طلای فراوانی نزد او به امانت گذاشت. آن مرد یهودی همه طلاها را به موقع به صاحبش بازگرداند و به دلیل امانت داری، خداوند او را در این آیه می ستاید. نفر دوم فنحاص بن عازورست. مردی از قریش یک دینار به او امانت سپرد. فنحاص در آن خیانت کرد و خداوند به دلیل خیانتش او را در همان آیه نکوهش کرده است.

خطای معرفتی و عملی اهل کتاب**اشاره**

خطای معرفتی و عملی اهل کتاب

زیر فصل ها

۱. خطای معرفتی

۲. خطای عملی

۱. خطای معرفتی

۱. خطای معرفتی

این گروه از اهل کتاب [یهود] به دلیل اینکه کتاب آسمانی و پیامبر الهی در میان آنها بود، غصب اموال دیگران را مجاز می دانستند. آنها با خود برترینی، به خودشان حق می دادند اموال دیگران را به هر اسمی تملک کنند و این تفکر از اصل خیانت آنها به مراتب خطرناک تر و بدتر بود؛ زیرا اگر افراد خائن کار خود را نادرست بدانند، فقط مرتکب یک گناه می شوند، ولی اگر خود را صاحب حق بدانند، گناه آنان دو چندان است.

۲. خطای عملی

۲. خطای عملی

خیانت در امانت هایی که غیر یهود به آنها می سپردند.

پاسخ قرآن به یک انحراف

پاسخ قرآن به یک انحراف

قرآن مجید در پاسخ آنها در پایان همین آیه با صراحت می گوید: «وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ؛ آنها بر خدا دروغ می بندند، درحالی که می دانند». (آل عمران: ۷۸)

ص: ۳۳

آنها به خوبی می دانستند که در کتاب آسمانی شان به هیچ وجه اجازه خیانت در امانت های دیگران داده نشده است. با این حال برای توجیه اعمال ننگین خویش چنین دروغ هایی را به خدا نسبت می دادند. (۱)

سوره انفال آیه ۳۷

اشاره

سوره انفال آیه ۳۷

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ؛ ای کسانی که ایمان آورده اید به خدا و پیامبر، خیانت نکنید و در امانات خود خیانت روا مدارید، درحالی که می دانید این کار گناه بزرگی است. (انفال: ۳۷)

شان نزول

شان نزول

این آیه درباره ابولبابه نازل شده است. زمانی که لشکر اسلام، بنی قریظه را محاصره کرده بود، یهودیان او را برای مشاوره فراخواندند. او هنگام مشاوره با اشاره به آنها فهماند، اگر حکمیت سعد بن معاذ را که پیشنهاد پیامبر است، بپذیرند، همگی کشته خواهند شد. ابولبابه بلافاصله متوجه خیانت خود به خدا و رسولش شد. پس از استغفار و إنابه طاعت فرسا، خداوند توبه او را پذیرفت و به آغوش اسلام بازگشت.

خیانت و سرچشمه آن

خیانت و سرچشمه آن

در ابتدای آیه روی سخن خدا به مؤمنان است و می فرماید: ای کسانی که ایمان آورده اید به خدا و پیامبر خیانت نکنید. خیانت به خدا و پیامبر آن است که اسرار نظامی مسلمانان را در اختیار دشمنان بگذارند، دشمنان را در مبارزه تقویت کنند یا به واجبات و محرّمات و برنامه های الهی عمل نکنند. از ابن

۱- ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲، ص ۶۲۰.

ص: ۳۴

عباس نقل شده است هر که چیزی از برنامه های اسلامی را ترک کند، به خدا و پیامبرش خیانت کرده است. خداوند در ادامه آیه می فرماید: در امانات خود نیز خیانت نکنید. گر چه به امانت های مالی، امانت گفته می شود، ولی در منطق قرآن مفهوم وسیعی دارد که تمام شئون زندگی اجتماعی، سیاسی و اخلاقی را در بر می گیرد.

در حدیثی از امام صادق علیه السلام وارد شده است: «الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ؛ گفت و گوهایی که در جلسه خصوصی مطرح می شود، امانت است».

در حدیث دیگری می خوانیم: «اِذَا حَدَّثَ الرَّجُلُ بِحَدِيثٍ ثُمَّ اِلْتَفَتَ فَهُوَ اَمَانَةٌ؛ هنگامی که کسی برای دیگری سخنی نقل کند و سپس به اطراف خود بنگرد [آیا کسی آن را شنیده یا نه] این سخن امانت است».^(۱)

سوره یوسف آیه ۵۴ و ۵۵

اشاره

سوره یوسف آیه ۵۴ و ۵۵

وَقَالَ الْمَلِكُ اِتُونِي بِهِ اَسْتَخْلِصُهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ اَمِينٌ قَالَ اجْعَلْنِي عَلٰى خَزَايِنِ الْاَرْضِ اِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ؛

و پادشاه گفت: «او [یوسف] را نزد من آورید تا وی را مخصوص خود گردانم» هنگامی که [یوسف نزد وی آمد و] با او صحبت کرد، [پادشاه به عقل و درایت او پی برد و] گفت: «تو امروز نزد ما جایگاهی والا داری و مورد اعتماد هستی.» [یوسف] گفت: «مرا سرپرست خزائن سرزمین [مصر] قرار ده که نگه دارنده و آگاهم».

امانت دار خزائن مصر

امانت دار خزائن مصر

یوسف علیه السلام طبق تعبیری که از خواب، پادشاه کرده بود، بحران شدید اقتصادی را در پیش می دید و می دانست ریشه مهم نابسامانی های آن جامعه پر از ستم،

۱- ملامحسن فیض کاشانی، محججه البيضاء، ج ۵، ص ۲۳۷.

ص: ۳۵

در مسائل اقتصادی نهفته است و اکنون که آنها به حکم اجبار به سراغ او آمده اند، بهتر است نبض اقتصاد کشور را به دست بگیرد، (۱) او آشکارا گفت بهترین فردی است که امور مالی را اداره می کند. با کاردانی، برنامه ریزی، امانت داری و بدون خیانت و فساد کار می کند. (حَفِیْظٌ عَلَیْمٌ)

سوره اعراف آیه ۶۸

سوره اعراف آیه ۶۸

أَبْلُغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ؛ پیام های پروردگارم را به شما ابلاغ می کنم و من خیرخواه امینی برای شما هستم.

سوره تکویر آیه ۲۱

اشاره

سوره تکویر آیه ۲۱

«مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ؛ در آسمان ها مورد اعتماد فرشتگان و امین است».

امین بودن مهم ترین سرمایه

امین بودن مهم ترین سرمایه

آخرین پیامبر خدا در چهل سال زندگی صادقانه به مردم ثابت کرد فردی امانت دار و راست گوست، به گونه ای که همه او را به صفت «محمد امین» می شناختند.

وضعیت همه پیامبران الهی همین گونه بوده است. در قرآن کریم بزرگ ترین استدلال انبیا پس از معجزه، امانت داری و صداقتشان است.

در سوره شعرا در آیه ۱۰۷ حضرت نوح علیه السلام، در آیه ۱۲۵ حضرت هود علیه السلام، در آیه ۱۴۳ حضرت صالح علیه السلام، در آیه ۱۶۲ حضرت لوط علیه السلام و در آیه ۱۷۸ حضرت شعیب علیه السلام برای ایجاد مقبولیت در بین مردم، امین بودن خود را یادآور می شوند: «إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ؛ من برای شما فرستاده ای امانت دار هستم» (۲).

۱- تفسیر نمونه، ج ۱۰، صص ۴ و ۵.

۲- تفسیر نمونه، ج ۱۵، ص ۲۸۰.

ص: ۳۶

سوره نمل، آیه ۳۹

اشاره

سوره نمل، آیه ۳۹

قَالَ عَفْرِيْتُ مَنْ الْجِنَّ أَنَا آتَيْكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ؛ عفریتی از جن گفت: «من آن را نزد تو می آورم، پیش از آنکه از جای برخیزی و من به این امر توانا و امینم.»

تفسیر آیه

تفسیر آیه

عفریت به معنای فرد گردنکش و خبیث است و جمله «أَنِي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ» که دارای چند تأکید است (ان، جمله اسمیه و لام تأکید) نشان می دهد، احتمال خیانت کاری در او وجود داشته است. از این رو، در مقام دفاع از خود، قول امانت و وفاداری داده است. (۱)

سوره احزاب آیه ۷۲

اشاره

سوره احزاب آیه ۷۲

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا؛ ما امانت [الهی و بار تکلیف] را بر آسمان ها و زمین و کوه ها عرضه کردیم. پس از برداشتن آن سر باز زدند و از آن هراسناک شدند، و [لی] انسان آن را برداشت. راستی او ستمگری نادان بود.

حمل امانت الهی

حمل امانت الهی

مفسران درباره معنای امانت چند احتمال داده اند که عبارتند از:

۱. آزادی و اختیار، ۲. عقل و درایت، ۳. ولایت و جانشینی الهی.

امانت اساسی در حقیقت همان قابلیت تکامل و ولایت الهی است و ولایت پیامبران و ائمه از پرتوهای آن است. خداوند در قرآن می گوید: «ما امانت خود را بر آسمان ها و زمین و کوه ها عرضه داشتیم، اما موجودات بزرگ عالم خلقت از

۱- تفسیر نمونه، ج ۱۵، ص ۴۶۷.

ص: ۳۷

حمل این امانت ابا کردند و از این کار هراس داشتند، ولی در این میان انسان، این اعجوبه عالم آفرینش، جلو آمد و آن را بر دوش کشید» (۱).

خداوند در سوره مؤمنون آیه ۸ می فرماید: «وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ؛ و آنها که امانت ها و عهد خود را مراعات می کنند.» حفظ و ادای امانت و پای بند بودن به عهد و پیمان در برابر خالق و خلق، از صفات برجسته مؤمنان است.

دلیل بر عمومیت مفهوم امانت در اینجا علاوه بر گسترده‌گی و اطلاق لفظ، روایات متعددی است که در تفسیر امانت وارد شده است. گاهی امانت به معنای امامت امامان معصوم تفسیر شده است، که هر امام آن را به امام بعد از خود می سپارد، و گاه به مطلق ولایت و حکومت.

زراره، از شاگردان بزرگ امام محمد باقر علیه السلام و امام صادق علیه السلام، چنین می گوید: «منظور از جمله «أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا» (آیه ۵۸ سوره نسا)، این است که ولایت و حکومت را به اهلهش واگذارید» (۲).

سوره دخان آیه ۱۸

سوره دخان آیه ۱۸

أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ؛ ای بندگان خدا، آنچه را به شما دستور داده است، انجام دهید و در برابر من تسلیم شوید که من فرستاده امینی برای شما هستم (۳).

با رجوع به این آیات می فهمیم که فضیلت اخلاقی امانت داری بسیار مهم است و مباحث فراوانی را شامل می شود و امانت داری می تواند مانند شاخص مهم انسانی و الهی عمل کند. امانت دار تحسین و خائن نکوهش می شود.

۱- تفسیر نمونه، ج ۱۷، ص ۴۵۱.

۲- تفسیر نمونه، ج ۱۴، صص ۱۹۹ و ۲۰۰.

۳- تفسیر نمونه، ج ۲۱، ص ۱۶۸.

امانت داری در کلام معصومین علیهم السلام

امانت داری در کلام معصومین علیهم السلام

سخنان فراوانی از پیشوایان معصوم علیهم السلام درباره اهمیت رعایت امانت و هشدار درباره خیانت به ما رسیده است که هر کدام به گونه ای ما را به حفظ حرمت امانت فرامی خواند.

در ادامه به چند حدیث درباره اهمیت امانت داری و موضع گیری معصومین علیهم السلام می پردازیم:

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: «أَنْ أَحْبَبْتُمْ أَنْ يُحِبِّبَكُمْ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ فَأَدُّوا إِذَا أَتَمَّنْتُمْ؛ اگر دوست دارید خداوند و رسولش شما را دوست بدارند، اگر شما را امین شمردند امانت را به صاحبش برگردانید». (۱)

پیامبر گرامی اسلام: «أَذَا رَأَيْتَ مِنْ أَخِيكَ ثَلَاثَ خِصَالٍ فَأَرْجِئْهُ؛ هر گاه در برادر [دینی] خود سه صفت دیدی به او امیدوار باش؛ حیا، امانت داری، راست گویی». (۲)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ يُحَقِّرُ الْأَمَانَةَ؛ کسی که حفظ امانت را سبک بشمارد، از ما نیست». (۳)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ خَانَ مُسْلِمًا فِي أَهْلِهِ وَ مَالِهِ؛ کسی که به ناموس و مال مسلمانی خیانت کند، از ما نیست». (۴)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در توصیف اهل ایمان می فرماید: «أَمِينًا عَلَى الْأَمَانَاتِ؛ مؤمنان امین امانات مردم هستند». همچنین می فرماید: «از اخلاق اهل ایمان این است که در صورت اعتماد مردم [امانتی به آنها سپرده شود] خیانت نمی کنند». (۵)

۱- ابوالقاسم پاینده، نهج الفصاحه، ح ۵۵۴.

۲- ابوالقاسم پاینده، نهج الفصاحه، ح ۲۰۵.

۳- بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۱۷۲.

۴- بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۱۷۲.

۵- بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۱۷۲.

ص: ۳۹

حضرت علی علیه السلام: «ارْبَعٌ مَنْ أُعْطِيَ هُنَّ فَقَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ صِدْقُ الْحَدِيثِ، أَدَاءُ الْأَمَانَةِ، عِفَّةُ الْبَطْنِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ؛ چهار چیز است که به هر کس داده شود خیر دنیا و آخرت به او داده شده است: راست گویی، اداء امانت، حلال خوری، خوش اخلاقی».(۱)

امیرالمؤمنین علی علیه السلام: «سوگند می خورم که لحظه ای قبل از وفات پیامبر سه بار از او شنیدم که فرمود: «يا أبا الحسن أدِّ الأمانةَ إلى البرِّ و الفاجرِ في ما قلَّ أو جلَّ حتى في الحَيْطِ و المَخِيطِ؛ ای علی امانت را به نیکوکار و بدکار پس بده، کم باشد یا زیاد، حتی نخ و سوزن».(۲)

همچنین آن حضرت در وصیتی فرمود: «أدوا الأماناتِ ولو إلى قتلِهِ الأنبياءِ؛ امانت ها را برگردانید، گرچه به قاتلان پیامبران باشد».(۳)
نیز می فرماید: «رَأْسُ الْإِسْلَامِ الْأَمَانَةُ؛ سر اسلام امانت داری است».(۴)

در حدیث دیگری چنین می فرماید: «استعمالُ الامانه يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ؛ به کارگیری امانت، روزی را زیاد می کند».(۵) منظور از به کارگیری امانت، خوش حسابی در بازگرداندن امانت است.

امام صادق علیه السلام فرمود: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا إِلَّا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ؛ خداوند عزوجل هیچ پیامبری را مبعوث نکرد، مگر با راست گویی و برگرداندن امانت به نیکوکار و بدکار».(۶)

همچنین می فرماید:

أَنْظُرُ مَا بَلَغَ بِهِ عَلِيُّ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ فَالْزَمَهُ، فَأَنَّ عَلِيًّا إِنَّمَا بَلَغَ بِهِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ؛ بنگر علی علیه السلام با چه چیزی آن

۱- عبدالواحد بن محمد آمدی، غررالحکم، ج ۲، ص ۱۵۱.

۲- بحار الانوار، ج ۷۷، ص ۲۷۵.

۳- حسن بن علی ابن شعبه، تحف العقول، ج ۱، ص ۷۴.

۴- شرح غرر الحکم و درالکلم، ج ۴، ص ۴۷.

۵- بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۱۷۲.

۶- محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۱۰۴، ح ۱.

ص: ۴۰

مقام را نزد پیامبر خدا پیدا کرد، همان را پیروی کن. همانا علی علیه السلام آن مقام را نزد پیامبر خدا با راست گویی و امانت داری به دست آورد. (۱)

امام صادق علیه السلام می فرماید:

لَا تَغْتَرَّوْا بِصَلَوَاتِهِمْ وَلَا بِصِيَامِهِمْ فَإِنَّ الرَّجُلَ رُبَّمَا لَهَجَ بِالصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ حَتَّىٰ لَوْ تَرَكَهُ أُسْتَوْحَشَ وَلَكِنْ إِخْتَبَرُوهُمْ عِنْدَ صِدْقِ الْحَدِيثِ وَادَاءِ الْأَمَانَةِ.

فریب نماز و روزه مردم را نخورید؛ زیرا آدمی گاه چنان به نماز و روزه خو می کند که اگر آنها را ترک کند احساس ترس می کند، بلکه آنها را به راست گویی و امانت داری بیازماید. (۲)

امام کاظم علیه السلام فرمود:

اداء الأمانة و الصدق يجلبان الرزق والخيانة والكذب يجلبان الفقر والنفاق؛ ادای امانت و راست گویی روزی را زیاد می کند و خیانت و دروغ گویی سبب فقر و نفاق می شود. (۳)

ایشان درباره اهمیت امانت داری می فرماید:

ان أهل الارض لمرحومون ما تحابوا، أدوا الامانات و عملوا بالحق؛ به درستی که اهل زمین مادامی که به یکدیگر دوستی بورزند و امانت ها را به صاحبانشان برگردانند و به حق عمل کنند، شامل رحمت خداوندند. (۴)

از آنجایی که عترت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از قرآن جدا نیستند، در بیان اهمیت امانت داری بین فضایل اخلاقی، با همان لحن و خطاب قرآن کریم به این موضوع پرداخته اند. با اندکی تأمل در کلام این بزرگان، به میزان توجه ایشان به موضوع امانت داری و جایگاه بلند آن در آموزه های دینی پی می بریم.

۱- محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۱۰۴، ح ۵.

۲- محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۱۰۴، ح ۲.

۳- بحار الانوار، ج ۷۸، ص ۳۲۷.

۴- حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۲۵؛ بحار الانوار، ج ۷۲، ص ۴۶۰.

ص: ۴۱

فصل سوم: عوامل و زمینه های امانت داری و خیانت ورزی

اشاره

فصل سوم: عوامل و زمینه های امانت داری و خیانت ورزی

امانت داری و امانت شکنی مانند دیگر پدیده های اجتماعی، عوامل و زمینه های خاص خود را دارد که در این قسمت به برخی از آنها اشاره می شود:

۱. عوامل و زمینه های امانت

اشاره

۱. عوامل و زمینه های امانت

زیر فصل ها

الف) ایمان

ب) نظارت و کنترل

ج) یادآوری فواید امانت داری

د) آشکار ساختن اهمیت امانت داری

ه) تکریم و تشویق انسان های امین

الف) ایمان

الف) ایمان

ایمان که مؤثرترین عامل گسترش ارزش هاست، در گسترش امانت داری نیز تأثیر به سزایی دارد. با وجود ایمان، نه به مال کسی خیانت می شود و نه آبروی کسی ریخته می شود. امام علی علیه السلام فرمود: «الخیانه دلیل علی قله الورع و عوادم الدیانه؛ خیانت گواهی بر کمی تقوا و بی دینی است»^(۱).

۱- مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۴.

ص: ۴۲

ب) نظارت و کنترل

ب) نظارت و کنترل

نظارت بر امانت‌هایی که افراد جامعه عهده دار آن هستند موجب فزونی امانت‌داری می‌شود. امیرالمؤمنین، علی علیه السلام در نامه اش به مالک اشتر می‌نویسد:

ثُمَّ تَفَقَّدُوا أَعْمَالَهُمْ، وَابْعَثُوا الْعُيُونَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقِ وَالْوَفَاءِ عَلَيْهِمْ، فَإِنَّ تَعَاهِدَكَ فِي السَّرِّ لِأُمُورِهِمْ حِدْوَةٌ لَهُمْ عَلَى اسْتِعْمَالِ الْأَمَانَةِ؛ با فرستادن مأموران مخفی راست گو و با وفا کارهای آنان (امانت‌گیرندگان) را زیر نظر بگیر؛ زیرا بازرسی مداوم و پنهانی سبب می‌شود آنها به امانت‌داری و مدارا با زیردستان تشویق شوند. (۱)

بنابراین، اگر انسانی بخواهد امانت‌دار باشد باید ایمانش به خدا و قیامت درونی باشد تا او را به حفظ امانت وادارد. از بیرون نیز باید ناظرانی باشند تا فرد خیانت نکند.

ج) یادآوری فواید امانت‌داری

ج) یادآوری فواید امانت‌داری

رغبت به چیزی بعد از شناخت آن حاصل می‌شود. کوتاه‌ترین راه برای نشان دادن اهمیت هر چیز، شناساندن صحیح و بیان منافع و فواید آن است. از آنجا که انسان ذاتاً به دنبال سودجویی و دور ساختن زیان از خود است، اگر زیان چیزی را بداند، از آن فاصله می‌گیرد و اگر پای منفعت در میان باشد، برای رسیدن به آن تلاش می‌کند. بنابراین، می‌توان با ذکر آثار و برکات امانت‌داری، تأثیر آن بر تکامل شخصیت انسانی و بیان اهمیت آن در زندگی افراد و جامعه، همگان را به امانت‌داری تشویق و این فضیلت را در وجود آنان تقویت کنیم.

۱- نهج البلاغه، نامه ۵۳.

د) آشکار ساختن اهمیت امانت داری

د) آشکار ساختن اهمیت امانت داری

با بررسی آیات کریمه قرآن و روایات نورانی اهل بیت علیهم السلام درباره امانت داری، می توان به اهتمام آنان در آشکار ساختن جایگاه ویژه و اهمیت امانت داری پی برد. شواهد فراوانی در تاریخ و سیره ائمه معصومین علیه السلام و زندگی بزرگان دین، گویای این مطلب است. امام باقر علیه السلام درباره اهمیت امانت داری می فرماید:

عَلَيْكُمْ بِالْوَرَعِ وَالْإِجْتِهَادِ وَصِدْقِ الْحَدِيثِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ إِلَى مَنْ ائْتَمَنَكُمْ عَلَيْهَا بَرًّا كَانَتْ أَوْ فَاجِرًا، فَلَوْ أَنَّ قَاتِلَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامِ ائْتَمَنَنِي عَلَى أَمْرَانِهِ لَأَدَّبْتُهُ إِلَيْهِ؛ بر شما باد پارسایی، کوشش، راست گویی و بازدهی امانت به هر کس که شما را امین خود قرار داده و امانتی به شما سپرده است، نیکوکار باشد یا بدکار. پس اگر قاتل علی بن ابی طالب علیه السلام به من امانتی بسپارد، مطمئناً من آن را به او باز خواهم گرداند. (۱)

ه) تکریم و تشویق انسان های امین

ه) تکریم و تشویق انسان های امین

تشویق در روح و جان آدمی اثر معجزه آسایی دارد و او را در انجام کار مصمم تر می کند؛ زیرا انسان طبعاً دوست دار خود است و احترام و قدرشناسی دیگران، عزت نفس او را تقویت می کند و او را از ته دل شاد می سازد. این شیوه محرک بسیار قوی برای رساندن افراد به هدف های دلخواه است. تکریم و تشویق، افراد را در مداومت آن عمل به شوق می آورد و آنها را ناخودآگاه به سوی تکرار عمل می کشاند. در اسلام تشویق و تنبیه از اصول مسلم تربیتی است. از این رو، وجود بهشت و جهنم و آیه های مربوط به پاداش و کیفر، جلوه هایی از تشویق و تنبیه هستند.

ص: ۴۴

خداوند متعال، حضرت یوسف علیه السلام را به علت امانت داری و حفظ ناموس مردم، در نوجوانی تشویق و ستایش می کند و او را با صفات زیبای «امین»، «محسن»، «متقی» و «مخلص» می ستاید و افزون بر اعطای حکومت دنیوی، برای او پاداش نیک اخروی و فضل و رحمت الهی را وعده می دهد. با بهره گیری از این شیوه قرآنی می توان روحیه امانت داری را در افراد، مسئولان و دیگر رده های اجتماعی بالا برد. تشویق ها و تکریم ها در ترویج این فضیلت نتایج خوبی دارد.

۲. عوامل و زمینه های بروز خیانت

اشاره

۲. عوامل و زمینه های بروز خیانت

کسانی که از امانت داری سر باز می دارند، گرفتار عواملی هستند که آنها را به خیانت وامی دارد. آن عوامل عبارتند از:

الف) ضعف ایمان و عقیده

الف) ضعف ایمان و عقیده

همان گونه که ایمان خاستگاه بسیاری از ارزش ها، از جمله امانت داری است، ضعف ایمان و عقیده یا فقدان آن از عوامل بروز خیانت است. از این رو، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «آیَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثَةٌ، إِذَا حَدَّثَ كَذِبًا وَ إِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَ إِذَا ائْتَمَّنَ خَانَ؛ نشانه های منافق سه چیز است، آن گاه که سخن می گوید، دروغ می گوید و آن گاه که وعده ای می دهد، خلف وعده می کند و آن گاه که امین شمرده می شود، خیانت می کند»^(۱).

ب) غلبه هوی و هوس و دنیاپرستی

ب) غلبه هوی و هوس و دنیاپرستی

انسانی که هوا و هوس و دنیاپرستی بر او غلبه می کند و تنها به منافع زودگذر دنیا می اندیشد، زمینه انجام خیانت را دارد؛ زیرا به عواقب خیانت

۱- بحار الانوار، ج ۷۲، ص ۲۰۴.

ص: ۴۵

فکر نمی کند و به فرموده قرآن با غلبه هوا و هوس، پرده ای بر چشم و گوش و عقل وی افکنده شده است که نمی داند چه کند.

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ.

(جاثیه: ۲۳)

آیا دیدی کسی را که معبود خود را هوای نفس خویش قرار داده و خداوند با آگاهی او را گمراه ساخته و بر گوش و قلبش مهر زده و بر چشمش پرده ای افکنده است، با این حال چه کسی می تواند غیر از خدا او را هدایت کند، آیا متذکر نمی شوید؟

ج) چیره شدن حرص و طمع بر انسان

ج) چیره شدن حرص و طمع بر انسان

انسان حریص نیز مرتکب خیانت می شود. او در اموال دیگران خیانت می کند و برای به دست آوردن پستی که شایسته آن نیست، حریص است. از این رو، به جای کوشش کردن و غلبه بر هوا و هوس و کنترل طمع، برای رسیدن به مقصودش خیانت می کند.

۳. راه های پیشگیری از خیانت

اشاره

۳. راه های پیشگیری از خیانت

افراد جامعه برای پیشگیری از خیانت باید به این امور توجه کنند:

الف) تقویت پایه های ایمان

الف) تقویت پایه های ایمان

این امر از طریق شناخت خدا، توکل بر او و اطمینان به وعده های تخلف ناپذیر الهی، زمینه را برای رسیدن به مواهب زندگی از راه مشروع فراهم می کند.

ب) تأمین نیازهای معقول و مشروع

ب) تأمین نیازهای معقول و مشروع

یکی از عوامل خیانت، نیازمندی است. اگر مسئولان به نیازهای معقول و مشروع کسانی که زیر نظر آنها هستند توجه کنند و آن را برآورده سازند، زمینه خیانت در افراد از بین می رود.

ص: ۴۶

ج) توجه به عواقب شوم خیانت

ج) توجه به عواقب شوم خیانت

انسانی که بداند خیانت در دنیا موجب رسوایی، سرافکنندگی، گرفتار شدن به محرومیت های ناشی از رسوایی و در نتیجه فقر می شود، هرگز به آن مبتلا نمی گردد. همچنین انسانی که بداند در آخرت گرفتار عذاب الهی خواهد شد، از خیانت می گریزد. (۱)

۱-۱. عبدالله جوادی آملی، «امانت داری»، مجله پاسدار اسلام، اردیبهشت ۸۸، ش ۳۲۹، ص ۶.

ص: ۴۷

فصل چهارم: آثار و پیآمدهای امانت داری و خیانت ورزی

اشاره

فصل چهارم: آثار و پیآمدهای امانت داری و خیانت ورزی

زیر فصل ها

آثار و پیآمدهای امانت داری

نتیجه بحث آثار و فواید

نتیجه بحث در پیآمدهای خیانت ورزی

آثار و پیآمدهای امانت داری

اشاره

آثار و پیآمدهای امانت داری

اگر افراد در هر مقام و منصبی، سرمایه های عمومی، خصوصی، مادی و معنوی کشور را امانتی بدانند که چند روزی در اختیار آنان قرار گرفته است و خود را موظف به پاسداری از آن نمایند، این نگرش، برکات فراوانی برای جامعه به ارمغان می آورد.

امانت داری، علاوه بر آثار اجتماعی، برای فرد امانت دار نیز فواید فراوانی دارد. آثار و فواید امانت داری در دو بخش اجتماعی و فردی بررسی می شود:

۱. آثار اجتماعی امانت داری

اشاره

۱. آثار اجتماعی امانت داری

زیر فصل ها

الف) افزایش سطح اعتماد عمومی

ب) گسترش علم و معنویت

ج) مصون ماندن بیت المال

(د) ایجاد امنیت در جامعه

(ه) گسترش محبت الهی در جامعه

الف) افزایش سطح اعتماد عمومی

الف) افزایش سطح اعتماد عمومی

چرخ بزرگ زندگی اجتماعی بر محور اعتماد مردم به یکدیگر می چرخد. اگر این اعتماد از میان برود، ممکن نیست افراد بتوانند به راحتی زندگی کنند. پایه بزرگ اعتماد هم بر امانت داری و ترک خیانت گذاشته شده است.

شخص امین در هر شرایطی اعتماد مردم را جلب می کند و امانت داری، اقبال همگانی را برای فرد به ارمغان می آورد.

ب) گسترش علم و معنویت

ب) گسترش علم و معنویت

از دیگر آثار اجتماعی امانت داری، پیشرفت و گسترش علم و دین است. این دو، پایه های اصلی فرهنگی و مذهبی در مکتب حیات بخش اسلام هستند. امانت داری سبب می شود عالمان و دانشمندان، از علم و دین خود به بهترین شیوه برای بالا بردن سطح آگاهی و افکار مردم از لحاظ فرهنگی و مذهبی بهره ببرند. در نتیجه، خرافات از جامعه رخت بر می بندد، به طوری که انسان ها از خودشناسی به خدانشناسی می رسند. به روشنی می توان گفت که ارتباط محکمی بین گسترش فرهنگ امانت داری و توسعه علم و معنویت وجود دارد. به این صورت که هر اندازه امانت داری در جامعه رشد یابد، پایه های علمی و معنوی افراد آن جامعه مستحکم تر خواهد شد.

ج) مصون ماندن بیت المال

ج) مصون ماندن بیت المال

در صدر اسلام، صرفاً بیت المال به اجناس و اموال محدودی گفته می شد که در خزانه ها و انباری های مخصوص نگهداری می شدند. امروزه به دلیل گسترش جوامع و مدنیت، عنوان بیت المال توسعه یافته است و مصادیق بسیار گسترده ای دارد. برخی مصادیق این عنوان عام، عبارتند از اماکن عمومی مثل پارک ها و خیابان ها، منابع طبیعی از جمله جنگل ها و دریاها، وسایل نقلیه مانند مترو و اتوبوس و ساختمان ها، مانند بیمارستان ها و اداره ها و مراکز آموزشی. بنابراین، اگر صدا و سیما بتواند با راه کارهایی که در فصل هفتم به آن می پردازیم،

ص: ۴۹

بیت المال را با همه گستردگی اش به عنوان امانتی اجتماعی نهادینه سازد، در جهت حفظ این امانت ها گام بلندی برداشته می شود.

د) ایجاد امنیت در جامعه

د) ایجاد امنیت در جامعه

در جامعه ای که حصر مال، غارت، غصب اموال دیگران، احتکار و اختلاس رخ ندهد، مردم در آسایش و امنیت هستند. رسول گرامی اسلام درباره رهاورد اجتماعی امانت داری چنین می فرماید: «لَا تَزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَا لَمْ تَخَاوُنُوا وَ أَدَّوْا الْأَمَانَةَ؛ پیوسته امت من در خوشی و راحتی خواهند بود، مادامی که به یکدیگر خیانت نورزند و امانت ها را ادا کنند».(۱)

امام کاظم علیه السلام این دستاورد را برای تمام ساکنان زمین پیش بینی کرده است و سعادت آنان را در امانت داری و عمل به حق می داند.(۲)

ه) گسترش محبت الهی در جامعه

ه) گسترش محبت الهی در جامعه

خداوند از جامعه ای خوشنود است که در آن امانت داری گسترش یابد. همچنین خداوند متعال، به نیکوکاران پاداش شایسته می دهد. در آیه ۵۶ سوره یوسف آمده است:

وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ.

و بدین گونه یوسف را در سرزمین [مصر] قدرت دادیم که در آن هر جا که می خواست سکونت می کرد. هر که را بخواهیم به رحمت خود می رسانیم و اجر نیکوکاران را تباہ نمی کنیم.

۱- وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۲۵

۲- وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۱۷۰.

ص: ۵۰

در آیه ای دیگر آمده است:

بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ؛ آری، کسانی که به پیمان خود وفا کرده تقوا پیشه کردند. پس به درستی که خداوند پرهیزکاران را دوست می‌دارد. (آل عمران: ۷۶)

۲. آثار فردی امانت داری

اشاره

۲. آثار فردی امانت داری

زیر فصل‌ها

الف) تکامل ایمان

ب) جلب روزی و ثروت

ج) دوام دوستی‌ها

د) جاودانگی و رستگاری

الف) تکامل ایمان

الف) تکامل ایمان

ایمان هر شخصی پس از طی مراحل و با تحمل سختی و تلاش‌های او در انجام کارهای نیک به سوی کمال می‌رود، اما برخی از اعمال در کمال شدن ایمان انسان تأثیر به‌سزایی دارد. امام صادق علیه السلام از قول پدرش می‌فرماید:

أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَمِيلَ إِيمَانُهُ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدِيمِهِ ذُنُوبًا لَمْ يَنْقُصْهُ ذَلِكَ وَهُوَ الصَّدَقُ وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ وَالْحَيَاءُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ؛ چهار ویژگی در افراد سبب کمال شدن ایمان آنهاست و اگر سر تا پای وجودشان را گناه گرفته باشد، خللی در ایمانشان ایجاد نمی‌شود، راست‌گویی، امانت‌داری، حیاء و خوش‌خویی. (۱) حضرت علی علیه السلام نیز شخص‌امین را دارای کامل‌ترین درجه ایمان می‌داند. ایشان در کلام گهرباری می‌فرماید: «أَفْضَلُ الْإِيمَانِ الْأَمَانَةُ؛ امانت‌داری بالاترین درجه ایمان است». (۲)

ب) جلب روزی و ثروت

ب) جلب روزی و ثروت

زمینه های جلب روزی برای شخص امانت دار بیشتر از دیگران است؛ زیرا انسان های امین بین مردم از اعتماد و اعتبار بالایی برخوردارند و در حقیقت

۱- وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۷۰.

۲- علی بن محمد واسطی، عیون الحکم، ص ۱۱۸.

ص: ۵۱

شریک مال مردم خواهند بود. امام صادق علیه السلام فرمود: «عَلَيْكَ بِصَدَقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْإِمَانَةِ تَشْرُكَ النَّاسَ فِي أَمْوَالِهِمْ؛ بِرِ تَوْبَادِ رَاسْتِ كُوبِي وَ اَدَاءِ اَمَانَتِ دَرِ اَيْنِ صَوْرَتِ شَرِيكَ مَالِ مَرْدَمِ مِي شُوي». (۱)

شخصی به محضر امام صادق علیه السلام عرض کرد: «زنی در مدینه به آرایش بانوان و دختران اشتغال دارد و ما کسی را مثل او سراغ نداریم که رزق و روزی از هر سو برایش ریزان باشد.» امام صادق علیه السلام فرمود: «إِنَّهَا صَيَّدَتِ الْحَدِيثَ وَ أَدَّتِ الْإِمَانَةَ وَ ذَلِكَ يَجْلِبُ الرِّزْقَ؛ اَوِ رَاسْتِ مِي كُويد وَ اَمَانَتِ دَارِ اسْتِ وَ هَمِينِ كَارِ سَبَبِ جَلْبِ رُوزِي اسْتِ». (۲)

ج) دوام دوستی‌ها

ج) دوام دوستی‌ها

امانت داری از تنش‌ها و بدبینی‌ها جلوگیری می‌کند. اگر کسی این خصلت را در فردی مشاهده کند، به دوستی با او مایل می‌گردد؛ زیرا در تمام حالات به وفاداری و تعهد آن شخص به پیمان‌ها اطمینان کامل دارد.

د) جاودانگی و رستگاری

د) جاودانگی و رستگاری

خداوند متعال در قرآن یکی از اوصاف مهم مؤمنان را امانت داری برمی‌شمارد. امانت داری سبب رستگاری و جاودانگی در نعمت‌های الهی و بهشت رضوان است: «وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ؛ وَ آنانِ كِهْ بِهْ اَمَانَتِ هَا وَ عَهْدِ وَ پیمانِ خُودِ كَاملاً وَ فَا مِي كَنند كسانی كِهْ بَهشتِ رَا ارثِ مِي بَرند. آنها در آن بهشت جاودان هستند». (مؤمنون: ۸ و ۱۱)

امانت داری آثار فردی و اجتماعی فراوانی دارد که برای جلوگیری از طولانی شدن مطلب به همین میزان بسنده می‌کنیم و فقط به بیان عنوان

۱- بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۱۷۶، ج ۷۵، ص ۱۱۷.

۲- وسائل الشیعه، ج ۱۹، ص ۶۸.

ص: ۵۲

بعضی از آنها می‌پردازیم. خیر و سلامت، راستی و درستی، امنیت در روز جزا، رهایی از دوزخ، شکوفایی اقتصاد، عزت اجتماعی، جلوگیری از فقر، و نظایر آن از جمله آن آثار هستند.

نتیجه بحث آثار و فواید

اشاره

نتیجه بحث آثار و فواید

آثار و فواید امانت داری، تنها به این موارد خلاصه نمی‌شود. در این بخش اجمالاً گفته شد که تقویت ایمان و گسترش دین داری از طریق پای بندی به رعایت امانت‌ها و برخورداری از عزت اجتماعی، در سایه امانت داری به دست می‌آید. در نتیجه، جامعه‌ای همراه با آسایش، امنیت و سلامت خواهیم داشت که انسان‌های امانت‌دار و متعهد آن را ایجاد کرده‌اند.

عوامل بروز خیانت

عوامل بروز خیانت

چند عامل می‌تواند در ایجاد خیانت مؤثر باشد:

۱. ضعف ایمان و عقیده و توجه نکردن به اینکه کلید حل مشکلات در دست قدرت خداوند متعال است (توحید افعالی)؛
۲. غلبه هوا و هوس و دنیاپرستی و چیره شدن حرص و طمع بر انسان؛
۳. توجه نکردن به پی‌آمد شوم خیانت در زندگی مادی و معنوی افراد؛
۴. رها کردن تلاش برای رسیدن به اهداف از راه‌های درست و منطقی؛
۵. چشم و هم‌چشمی و خود کم‌بینی، همچنین روی آوردن به اشرافی‌گری فراتر از توان مالی افراد.

اقسام خیانت

اشاره

اقسام خیانت

زیر فصل‌ها

۱. خیانت به خدا و رسول

۲. خیانت به مردم

۱. خیانت به خدا و رسول

۱. خیانت به خدا و رسول

در سوره انفال آیه ۲۷ صریحاً از خیانت به خدا و رسول و امانت‌ها نهی شده است:

ص: ۵۳

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ؛ ای کسانی که ایمان آورده اید به خدا و پیامبر او خیانت مکنید و [نیز] در امانت های خود خیانت نورزید و خود می دانید [که نباید خیانت کرد].

برخی امانت ها منحصرأً مربوط به خالق هستی است؛ یعنی امانت گذار آنها خداوند متعال است مثل احکام شرعی و برخی دیگر مربوط به رسول خداست مثل سیره آن حضرت.

گروه بسیاری از امانات هم مربوط به مردم است که خیانت در آنها به خیانت به خدا و رسول برمی گردد. امام باقر علیه السلام می فرماید: «خیانت به خدا و رسول همان نافرمانی ایشان است. هر انسانی امانت دار فرایضی است که خداوند بر او واجب کرده است»^(۱).

۲. خیانت به مردم

اشاره

۲. خیانت به مردم

خیانت در میان مردم مصادیق فراوانی دارد. خیانت در هر چیزی که ارزشمندتر باشد، تنفر بیشتری از شخص خائن در جامعه ایجاد می کند و در نظام حقوقی خیانت کار با توجه به ارزش آن شیء جزا داده می شود.

خیانت به مردم دارای اقسامی است که آنها را برمی شماریم:

الف) خیانت در اموال

الف) خیانت در اموال

خیانت در امانت هایی که در اختیار انسان قرار می گیرد، چند گونه است:

۱. تعدی در امانت؛ به معنی دست درازی و تصرف کردن در مال، بدون اجازه صاحب آن؛

۱- محمد محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۴، ص ۱۵۸۹.

ص: ۵۴

۲. کوتاهی کردن در حفظ اموال دیگران؛

۳. سهل انگاری در رد امانت؛ وظیفه امانت داری ایجاب می کند که به محض مطالبه صاحبان اموال، هرچند که کافر باشند و در هنگام ترس از تلف شدن مال، در کوتاه ترین زمان امانت را به صاحبش برگرداند؛

۴. خیانت به بیت المال؛ از نظر شرع و عرف این نوع خیانت از بدترین انواع آن است؛ زیرا خائن در اینجا در حق همه افراد جامعه ظلم کرده است. بنابراین، در مقام رفع ظلم باید حق همه کسانی که در آن مال شریک بوده اند، بازگردانده شود. اگر خیانت در اموال عمومی رایج شود، جامعه دچار تزلزل و هرج و مرج می گردد و هیچ کس در چنین جامعه ای به سعادت نخواهد رسید. (۱)

ب) افشای رازها

ب) افشای رازها

هر آنچه به صورت راز و سخنان محرمانه در اختیار افراد قرار می گیرد، امانت است و در صورت خیانت از نظر حقوقی جرم به حساب می آید و برای آن مجازات وضع شده است. حضرت علی علیه السلام می فرماید: «مَنْ أَفْشَى سِرًّا اسْتَوْدَعَهُ فَقَدْ خَانَ؛ هر کسی سِرِّی را فاش کند که به او سپرده شده، پس به تحقیق خیانت کرده است». (۲)

ج) خیانت به اعضای بدن

ج) خیانت به اعضای بدن

هر چیزی که خداوند حکیم برای زندگی بشر در این جهان آفریده، امانتی است که انسان ها باید به نحوی شایسته از آن بهره برند. برای مثال، چشم که یکی از حساس ترین اعضای بدن است، وظیفه درست دیدن را بر عهده دارد.

۱- ناصر مکارم شیرازی، اخلاق در قرآن، ج ۳، ص ۱۹۵.

۲- غرر الحکم و درر الحکم، ج ۵، ص ۲۶۸.

ص: ۵۵

می تواند چیزهایی را که مجاز به دیدن شان است، ببیند، استفاده کند و لذت ببرد، اما بسیاری به جای استفاده صحیح از این امانت، آن را در راه های نادرستی به کار می برند که در قرآن از آن به خیانت چشم تعبیر می شود: «يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ؛ او چشم هایی را که به خیانت می گردد و آنچه را در سینه ها پنهان می ماند، می داند». (غافر: ۱۹)

به طور کلی، تمام مصادیق امانت می تواند به خیانت مبتلا شود. برای مثال همچنان که در بحث امانت داری، مناصب حکومتی از مصادیق امانت به شمار می آمدند، اگر این افراد (حاکمان و متصدیان) مسیر ظلم را در پیش بگیرند، از مصادیق خیانت در امانت خواهد بود و می توان آن را در بحث خیانت ورزی، مثلاً تحت عنوان «خیانت در مناصب حکومتی» بررسی کرد.

آثار خیانت

اشاره

آثار خیانت

زیر فصل ها

۱. عدم اعتماد افراد به یکدیگر

۲. خیانت مقدمه جنایت

۳. خیانت عامل افزایش هزینه ها

۴. افزایش دو رویی در جامعه

۵. نابودی اقتصاد

۶. سستی در دین

۷. خواری و تلخ کامی

۸. فقر و تنگ دستی

۱. عدم اعتماد افراد به یکدیگر

۱. عدم اعتماد افراد به یکدیگر

با وجود صفت ضد اخلاقی خیانت، اعتماد از جامعه رخت برمی بندد و دیگر هیچ کس معتمد دیگری نخواهد بود. از این رو،

اضطراب و نگرانی بیش از حدی بر اجتماع حاکم می شود. اصل اولیه، در عرف امانت دار بودن افراد است، ولی اگر خیانت ورزی گسترش یابد و عادی شود، بنای امانت داری به اصل اولی خیانت در امانت بدل می شود و این یعنی اعتماد نکردن افراد به یکدیگر. در این صورت، هیچ سنگی روی سنگ بند نمی شود و کارها به انجام نمی رسند.

ص: ۵۶

۲. خیانت مقدمه جنایت

۲. خیانت مقدمه جنایت

خیانت، دلیل بسیاری از جرایم و حوادث تلخ است که در جامعه رخ می دهند. در جامعه ای که اموال مردم محترم شمرده شود و همه خود را ملزم به رعایت حقوق دیگران بدانند، دیگر دزدی، قتل و غارت، تجاوز این گونه جرم ها وجود نخواهد داشت.

۳. خیانت عامل افزایش هزینه ها

۳. خیانت عامل افزایش هزینه ها

اگر در جامعه ای خیانت رواج یابد، هزینه های بسیاری صرف جلوگیری از پی آمدهای مخرب آن می شود؛ زیرا مسئولان و مدیران دستگاه ها، به شرط سلامت، ناچارند برای نظارت بیشتر بر زیر مجموعه ها، در بخش های مختلف بازرسانی بگمارند و افرادی نیز موظف به تحقیق درباره همین بازرسان شوند. اگر این نظارت بخواهد در کل جامعه ایجاد و تقویت شود، نیرو و هزینه بسیاری را باید صرف این امور کرد.

۴. افزایش دو رویی در جامعه

۴. افزایش دو رویی در جامعه

خائنین در امانت نفاق رفتاری دارند. در کلام رسول خدا صلی الله علیه و آله خیانت از نشانه های منافقین شمرده شده. ایشان می فرماید: «نشانه های منافق سه چیز است. اگر سخنی بگوید، دروغ است، هنگامی که وعده می دهد خلاف می کند و هنگامی که امانت دار شمرده شود خیانت می کند»^(۱).

۵. نابودی اقتصاد

۵. نابودی اقتصاد

در گذشته، رابطه امانت داری و رزق و روزی (اقتصاد) بسیار تنگاتنگ بود. مردم افراد امین را انتخاب می کردند، اشیا و اموال گران بهای خود را به آنان

۱- مسلم نیشابوری، صحیح مسلم، ح ۸۹.

ص: ۵۷

می سپردند و خود به دنبال کسب روزی و تجارت می رفتند. بازار تجارت نیز با وجود انسان های امین و اعتماد افراد به یکدیگر، رشد می کرد. به دلیل همین اعتماد، کالاهای خود را در اختیار تاجر قرار می دادند تا با آنها داد و ستد کند و سود به دست آمده بین افراد تقسیم می شد. در دنیای تجارت و اقتصاد امروز نیز کم و بیش این گونه است.

اگر امانت داری، جای خود را به خیانت ورزی و بی اعتمادی بدهد، اساس تجارت و اقتصاد به کلی ویران می شود. به این نحو که هیچ کس خود را ملزم به اجرای قراردادهایی نمی داند که با دیگران منعقد می کند. برای نمونه اگر پس از معامله چیزی قیمت آن افزایش یابد و در این زمان فروشنده بگوید، من کالا را به قیمت روز می فروشم؛ یعنی به عهد خود وفادار نمی ماند. یا مشتری زمان کاهش قیمت، زیر بار قیمت هنگام خرید نمی رود. روابط اقتصادی بر اساس اعتماد و پای بندی به تعهدها انجام می پذیرد و در صورت شکستن عهدها و خیانت به آنها پایه های اقتصاد که بر این قراردادها استوار است، سست و لرزان می شود.

۶. سستی در دین

۶. سستی در دین

حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ أَخْلَفَ الْأَمَانَةَ؛ از ما نیست کسی که در امانت راه نادرستی بپیماید».^(۱)

در جایی دیگر می فرماید: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ أَحَقَرَ الْأَمَانَةَ؛ از ما نیست کسی که امانت مردم را سبک بشمارد».^(۲)

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۳، ص ۲۱۹.

۲- ملامحسن فیض کاشانی، الوافی، ج ۳، ص ۲۱۲.

ص: ۵۸

آن گاه که انسان به سبب خیانت در امانت از مسیر درست خارج و از شاهراه عدالت دور شود، صورت کریه این انحراف باعث ابتلای او به نفاق می شود که نتیجه اش کفر و بی ایمانی است. نمونه تاریخی آن، داستان برصیصای عابد است. او که عمری را به عبادت گذرانده بود و مستجاب الدعوه شده بود؛ ولی به دلیل خیانتی که در امانت الهی مرتکب شد، دچار نفاق گشت و در وادی کفر سقوط کرد. مرکبش حق را فهمید، ولی او نتوانست آن را درک کند. (۱)

۷. خواری و تلخ کامی

۷. خواری و تلخ کامی

حضرت علی علیه السلام در فرازی از نامه اش به یکی از کارگزاران مالیاتی می فرماید:

کسی که امانت را سبک شمارد، به خیانت دچار شود و جان و دین را از خیانت پاک نکند. در این سرا، در خواری و رسوایی را به روی خود گشوده است و در سرای دیگر خوارتر و رسواتر می شود. (۲)

۸. فقر و تنگ دستی

۸. فقر و تنگ دستی

خیانت در امانت آتشی بنیان سوز است که ریشه جامعه خیانت پیشه را می سوزاند و سبب فقر و تنگ دستی می شود. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در این باره می فرماید: «خیانت، مانند دزدی و میگساری و زناست که به هر خانه ای در آید، آن را ویران می کند و از هر نوع برکتی محروم می سازد». (۳)

روشن تر از این حدیث، کلام حضرت علی علیه السلام است که می فرماید: «الخیانه تجلبُ الفقر؛ خیانت تنگ دستی می آورد». (۴)

۱- مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۵۰۵.

۲- شرح غررالحکم و دررالکلم، ج ۶، ص ۳۲۷.

۳- بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۱۷۰.

۴- نهج البلاغه، نامه ۲۶، ص ۸۸۴.

نتیجه بحث در پی آمدهای خیانت ورزی

نتیجه بحث در پی آمدهای خیانت ورزی

خیانت نیز مانند هر آلودگی اخلاقی و عملی دارای زمینه بروز است. برای مقابله با آن، بهترین راه سد کردن مسیر آلودگی از سرچشمه است. در ابتدا باید بدانیم، چگونه افراد در معرض این پلیدی قرار می‌گیرند تا در مرحله بعد بتوان آن را از مسیر صحیح بررسی کرد و با تجویز راه کارهای مؤثر این آفت را خشکاند.

با وجود عوامل گوناگون بروز خیانت، این تهدید وجود دارد که هر فردی و به تبع آن، جامعه منحرف شود. به نظر می‌رسد فرهنگ سازی مناسب بهترین روش برای پیشگیری از این چالش اخلاقی-اجتماعی است.

خیانت مانند امانت، مصادیق بسیاری دارد که شناخت آنها به درک بهتر مفهوم خیانت کمک می‌کند. در نتیجه، با توجه دادن به عواقب خیانت ورزی در همه اقسامش و ارایه راه کارهای پیشگیرانه، می‌توان بین جامعه و خیانت، فاصله ایجاد کرد.

ص: ۶۱

فصل پنجم: راهکارهای رسانه ای

اشاره

فصل پنجم: راهکارهای رسانه ای

در این فصل به بیان راهکارها و پیشنهادهای برای برنامه سازی درباره امانت داری و خیانت ورزی پرداخته می شود. این راهکارها در قالب ها و شکل های مختلف بیان می شود که به طور کلی به دو دسته: راهکارهای برنامه ای و راهکارهای دراماتیک یا نمایشی تقسیم می شوند که هر کدام از آنها در تهیه و تولید برنامه ها استفاده می شود و طراحی و تولید محتوا با مضامین خاص در زمینه مورد بحث می انجامد و به دلیل جایگاه ویژه ای که این گونه مفاهیم در ساختار و شاکله نظام خانواده و اجتماع دارد، بدیهی است که طراحی و تولید برنامه ها باید توسط خبرگان و متخصصان رسانه انجام گیرد تا اهداف پژوهش حاصل شود و در جامعه شاهد ترویج و توسعه فضایل اخلاقی از جمله امانت داری باشیم.

نکته دیگر اینکه پیشنهادهای مطرح شده در این فصل، تنها بیان الگو و نمونه و نقشه راه حرکت در مسیر برنامه سازی درباره موضوع پژوهش است

ص: ۶۲

و نباید به آنها به عنوان راهکار آسان سازی کار برای برنامه سازان و کمک به سطحی نگری در ساخت برنامه های معارفی نگریسته شود، بلکه در جهت پربار شدن و تنوع گرایی و کارآمدی شیوه های تولید برنامه ها در رسانه ملی می توانند استفاده شوند.

۱. در حوزه محتوایی برنامه ها

اشاره

۱. در حوزه محتوایی برنامه ها

زیر فصل ها

(الف) الگوسازی و شناساندن اسوه های امین در حوزه های مختلف

(ب) توجه دادن مخاطبان به اهمیت و ارزش امانت داری

(ج) تبیین آثار امانت داری و پی آمدهای خیانت ورزی

(د) آموزش های عملی امانت داری

(ه) بیان احکام فقهی امانت داری

الف) الگوسازی و شناساندن اسوه های امین در حوزه های مختلف

اشاره

الف) الگوسازی و شناساندن اسوه های امین در حوزه های مختلف

تأثیر الگو و نقش پذیری انسان از آن امری طبیعی است که از غریزه تقلید سرچشمه می گیرد. حس تقلید یکی از نیرومندترین غرایز بشری است که در سرشت هر انسانی نهاده شده است و در صورت هدایت صحیح دستاوردهای ریشه دار و سودمندی را برای شخص در پی دارد. در حقیقت، وجود غریزه تقلید، زمینه ساز تأثیر الگوهاست. از شاخص ترین ویژگی های مکتب تربیتی اسلام، ارایه الگوهای کاملی برای پیروان خود است که مظهر جلال، جمال و کمال حضرت حق هستند.

یکی از شیوه های تربیتی قرآن، شناساندن اسوه است، بر خلاف دیگر مکاتب تربیتی که در آن الگوی روشن و کاملی از انسان های خودساخته و ایدئال برای عرضه به مردم وجود ندارد. از منظر آیین و حیانی اسلام، رسول اکرم صلی الله علیه و آله بارزترین الگو برای مسلمانان است. خداوند در این زمینه می فرماید: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ؛ مسلماً برای شما در زندگی رسول خدا سرمشق خوبی است». (احزاب: ۲۱)

هر چقدر مسلمانان بیشتر از آن حضرت پیروی کنند و در اخلاق و رفتار و کردار به آن بزرگوار تأسی جویند، بیشتر به کمال نزدیک خواهند شد.

ص: ۶۳

یک در قرآن

یک در قرآن

۱. انبیا: وقتی خداوند متعال می خواهد پیامبران را به مردم معرفی کند تا نبوت آنان را بپذیرند، بر صفت امین بودن آنها تأکید می کند. برای نمونه، در پنج آیه از سوره شعرا برای شناساندن پیامبران چنین می فرماید: «إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ؛ من برای شما فرستاده ای امین و درستکار هستم».

۲. درباره حضرت یوسف علیه السلام: یک بار امانت داری ایشان را در زمینه عفت و ناموس، (یوسف: ۲۳) و بار دیگر امانت داری ایشان را از نظر مالی بیان می کند». (یوسف: ۵۵)

۳. حضرت موسی علیه السلام: خداوند متعال در بیان قصه حضرت موسی علیه السلام، زمانی که از ظلم فرعون می گریخت تا اینکه به وادی مدین رسید و با دختران شعیب برخورد کرد، نکاتی را بیان می فرماید که یکی از مهم ترین آنها بحث امانت داری حضرت موسی علیه السلام است. (قصص: ۲۶)

دو در سیره نبوی

دو در سیره نبوی

یکی از مهم ترین ویژگی های رسول خدا صلی الله علیه و آله امانت داری است که دوست و دشمن آن را پذیرفته بود و به آن اعتراف می کرد. او در امانت داری نه تنها سرمشق مسلمانان، بلکه الگوی همه انسان ها بود. ایشان نه تنها خود چنین بود، بلکه به یاران خویش با این ویژگی ارزش می داد و امانت داری و راست گویی را سرلوحه برنامه هایش قرار می داد. در داستان لیله المبیث داریم که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در شب هجرت از مکه به مدینه، به امیرالمؤمنین، علی علیه السلام فرمان می دهد، امانت هایی را که از کافران مکه نزد آن حضرت مانده است، در زمان مناسب به صاحبانش برگرداند و یا در جنگ خیبر که در سال هفتم هجرت رخ داد، لشکر اسلام به دلیل طولانی شدن جنگ، برای تأمین آذوقه

ص: ۶۴

در تنگنا قرار گرفت. در این زمان، چوپانی یهودی برای تشریف به اسلام به محضر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله رسید و گوسفندان را که به یهودیان داخل قلعه متعلق بود، در اختیار ایشان قرار داد، اما پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله با اینکه به یک گوسفند آن گله هم نیازمند بود، به چوپان فرمود: «در دین ما خیانت در امانت جایز نیست. این گله را به صاحبانش برگردان، سپس به ما ملحق شو».

سه در روش ائمه معصومین علیهم السلام

سه در روش ائمه معصومین علیهم السلام

حضرت علی علیه السلام که از یاران صدیق و باوفای پیامبر صلی الله علیه و آله است با تأسی به آن حضرت چنان امانت داری را سرلوحه برنامه های خود قرار داده بود که امام صادق علیه السلام در پیام خود به عبدالله بن ابی یعفر بر این نکته تأکید می کند و می فرماید:

ای عبدالله دقت کن در آن چیزی که حضرت علی علیه السلام را نزد رسول خدا سرافراز کرد و به آن مقامات عالی رساند. پس تو هم آنها را برای خودت لازم بدان و شخصیت خویش را به آن صفات زیبا بیارای. بدان مطمئناً علی علیه السلام نزد پیامبر به آن درجه و عظمت نرسید، مگر با راستی و امانت داری. (۱)

به عنوان نمونه برخورد حضرت با دخترش به قدری شدید بود که ایشان اعتراض کرد و گفت: «پدر جان، من این گردن بند را از بیت المال امانت گرفته ام.» در جواب حضرت می فرماید: «چون عاریه گرفته ای با تو چنین برخوردی کردم. اگر غیر از این بود دستت را به دلیل سرقت از بیت المال قطع می کردم.» و یا در برخورد با برادرش عقیل؛ وقتی مقداری بیش از سهم خود از بیت المال طلب می کند، ناراحت می شود و قطعه ای آتش به صورت

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۹، ص ۶۷.

ص: ۶۵

برادر نزدیک می‌کند. عقیل متحیر می‌شود و علت را می‌پرسد. حضرت می‌فرماید: «تو از اندکی حرارت فرار می‌کنی، چگونه است که مرا به آتش جهنم فرا می‌خوانی؟!»

امانت داری و امام سجاد علیه السلام: به قدری امانت داری در نزد ایشان اهمیت دارد که به ابو حمزه ثمالی می‌فرمایند: «فَوَ الَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بِالْحَقِّ نَبِيًّا لَوْ أَنَّ قَاتِلَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ ائْتَمَنَنِي عَلَى السَّيْفِ الَّذِي قَتَلَهُ بِهِ لَأَدَيْتُهُ إِلَيْهِ؛ پس قسم به آن کسی که محمد صلی الله علیه و آله را به حق مبعوث ساخت، اگر قاتل حسین بن علی علیه السلام شمشیری که با آن او را به شهادت رسانده است، به من امانت بسپارد و از من باز ستاند، هر آینه آن را به او بر می‌گردانم» (۱).

چهار در روش علمای بزرگ دین

چهار در روش علمای بزرگ دین

به حکایت های فراوانی از زندگی علما می‌توان پرداخت که زندگی دشواری دارند و از نظر مالی در تنگنا هستند. گاهی اوقات نان خشکی هم پیدا نمی‌کنند که خود و خانواده شان را سیر کنند، حال آنکه اموال فراوانی از بیت المال و خمس و زکات نزد آنها به امانت گذاشته شده است.

در همین رابطه در شرح احوال شیخ انصاری آمده است: روزی که ایشان از دنیا رفت، با آن ساعتی که به صورت یک طلبه فقیر دزفولی وارد نجف شد، از نظر مالی هیچ فرقی نکرده بود. ایشان مانند فقیرترین مردم و در خانه ای کوچک و ساده زندگی می‌کرد. روزی فردی به ایشان گفت: آقا! شما خیلی هنر می‌کنید که این همه وجوهات به دستتان می‌رسد و هیچ تصرفی در آن نمی‌کنید. شیخ در پاسخ گفت: چه هنری کرده ام؟ آن شخص پاسخ داد: چه هنری از این بالاتر که این همه پول از خمس و زکات نزد شماست و شما این گونه زندگی می‌کنید؟

۱- شیخ صدوق، امالی، ص ۳۱۹.

ص: ۶۶

شیخ انصاری فرمود: کار مهمی نکرده ام. ما امین مردم هستیم و نمی توانیم از وجوهات و اموالی که به دست ما سپرده می شود، نفع شخصی ببریم. (۱)

پنج در زندگی انسان های بزرگ

پنج در زندگی انسان های بزرگ

۱. در این زمینه می توان از زندگی پهلوانان ایران زمین حکایت های فراوانی را به تصویر کشید که برای مخاطب جذاب باشد و جنبه الگوسازی داشته باشد. از جمله می توان به پهلوانانی مانند پوریای ولی، جهان پهلوان تختی و حتی پهلوانان زمان ما اشاره کرد.

۲. سرداران شهید دفاع مقدس از جمله بزرگانی هستند که می توان از روش آنها در مواجهه با بیت المال و دیگر مواردی بهره گرفت که در بحث امانت داری مطرح است. مانند داستان آن بسیجی که داوطلب رفتن روی مین می شود تا معبری را باز کند و گردان به سلامت از آنجا بگذرد. پس از چند قدم می ایستد و به عقب می نگرد. بعضی گمان می کنند چون کم سن و سال است، ترسیده، ولی او خم می شود و پوتین ها را از پا در می آورد و به دوستش می دهد و با لبخند می گوید: «این پوتین ها را تازه از انبار تحویل گرفته ام، هنوز نوست حیف است روی مین پاره پاره شوند».

۳. مطرح کردن زندگی بزرگ مردانی که در همین دوران در اداره ها و نهادها، در پست های گوناگون مشغول به کارند و به هیچ قیمتی حاضر نیستند خیانت کنند و دروغ بگویند.

ب) توجه دادن مخاطبان به اهمیت و ارزش امانت داری

ب) توجه دادن مخاطبان به اهمیت و ارزش امانت داری

۱. به تصویر کشیدن زندگی پستیچی، درحالی که با مشکلات زندگی شخصی اش دست و پنجه نرم می کند. گاهی به یاد آوردن قسط های

ص: ۶۷

عقب افتاده وام او را می آزارد، گاه یادآوری بدهی اش به مغازه سر کوچه و گاهی هم به یاد آوردن شهریه دختر دانشجویش، افکار او را مشوش می کند. با این حال در کار خود کاملاً دقت دارد، مبدا به امانت ها آسیب برسد.

۲. به تصویر کشیدن زندگی مسئول موسسه مالی اعتباری که بعد از خیانت در امانت مسئولیت، محاکمه و از اعتبار و وجهه اجتماعی او بسیار کاسته و حتی بین دوستان و فامیل با او به گونه دیگری برخورد می شود؛ تا جایی که از کارش متنفر شده و اظهار پشیمانی می کند.

۳. به تصویر کشیدن زندگی پر خیر و برکت و آرام فردی که امانت دار است و در مقابل آن، زندگی پراضطراب و نا آرام شخصی که قصد خیانت دارد.

۴. تولید کلیپ و فیلم های کوتاه از خوشحالی کودکی که پدرش به دلیل خدمت صادقانه و امانت داری، مستحق دریافت پاداش ویژه ای می شود. نشان دادن شور و شادمانی کودک همراه با افتخار به پدر و احساس سر بلندی او پیش دوستانش.

۵. احادیث مربوط به امانت داری به صورت زیرنویس و یا در میان برنامه ها پخش شود. مثل: امام موسی کاظم علیه السلام فرمود: «زمینان تا آن گاه که به یکدیگر مهر می ورزند و امانت را پاس می دارند مورد رحمت خدای سبحان هستند.»^(۱) امام صادق علیه السلام می فرماید: «بر شما باد به ورع، اجتهاد و امانت داری.»^(۲) پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «امانت ها را بازگردانید، هر چند به گُشندگان پیامبران.»^(۳)

۱- جوادی آملی، مفاتیح الحیاه، ص ۵۲۲.

۲- جوادی آملی، مفاتیح الحیاه، ص ۵۲۲.

۳- جوادی آملی، مفاتیح الحیاه، ص ۵۲۲.

ج) تبیین آثار امانت داری و پی آمدهای خیانت ورزی

ج) تبیین آثار امانت داری و پی آمدهای خیانت ورزی

در این زمینه می توان با استفاده از آیات و روایات گوناگون و خاطره ها و نظره‌های بزرگان دین و تجربه های شخصی، آثار و فواید بی شمار امانت داری را بررسی کرد و به مسئولان، مدیران، جوانان، زنان و مردان جامعه اسلامی ارایه داد.

بر اساس روایات، برخی از فواید امانت داری عبارتند از: حاکم شدن فضای اعتماد به یکدیگر، گسترش امنیت و آسایش در جامعه، تحکیم جایگاه اجتماعی افراد، داشتن زندگی شاد و نشاط آور، کامل شدن ایمان و فضایل اخلاقی، محبوبیت نزد خدای متعال، رسیدن به سرچشمه فضایل، تقویت اعتماد به نفس و آرامش وجدان، هماهنگی با انبیا و اولیا، مأیوس شدن شیطان، امنیت در روز قیامت و ایجاد وحدت و همدلی که اساساً بدون شناخت منافع و آثار یک عمل خیر، انجام آن مقدر نیست. زیرا انسان انگیزه ای برای آن نخواهد داشت. مولای متقیان، علی علیه السلام فرمود: «مَنْ لَمْ يَعْرِفْ مَعْرِفَةَ الْخَيْرِ لَمْ يَقْدِرْ عَلَى الْعَمَلِ بِهِ؛ هر کس بهره اعمال نیک را نداند، بر انجام آن قادر نخواهد بود»^(۱).

د) آموزش های عملی امانت داری

د) آموزش های عملی امانت داری

در میان شیوه های تربیتی، آموزش عملی بهترین روش تعلیم و تربیت است. پند و اندرزی که از راه گوش به قلب انسان راه می یابد قطعاً مؤثر است، ولی اثرش محدود و موقتی است. بدین جهت اگر رسانه در نقش مربی، فقط به موعظه بسنده کند، تأثیری بر مخاطب نخواهد گذاشت، ولی اگر بتواند در غالب برنامه های مناسب (گفتاری، شنیداری و دیداری) مفاهیم اخلاقی مانند

ص: ۶۹

امانت داری را به مخاطبان منتقل کند، اثری ماندگار در آنها می‌گذارد و مؤثرترین انگیزه را برای عمل به آن فضایل ایجاد می‌کند.

راز موفقیت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و پیشوایان معصوم علیهم السلام در تربیت انسان‌ها را می‌توان در همین حقیقت جست. پیامبر اسلام قبل از بعثت در مکه بر اثر عملکرد شایسته در زمینه امانت داری، به لقب امین شهرت یافت. ایشان در سخت‌ترین بحران‌های زندگی، زمانی که حتی جان مبارکش در خطر بود و قصد مهاجرت به مدینه را داشت، علی علیه السلام را مأمور کرد امانت‌ها را به صاحبانشان برگرداند، گرچه آنان دشمن او بودند.

قرآن از پیامبران الهی با لقب امین یاد می‌کند. نمونه‌های فراوانی در سیره عملی اهل بیت علیهم السلام در این زمینه وجود دارد. بنابراین، سرمشق عملی رهبران جامعه، مدیران ارشد، مربیان و معلمان، تأثیر ماندگاری در تقویت روحیه امانت داری دارد.

ه) بیان احکام فقهی امانت داری

ه) بیان احکام فقهی امانت داری

۱. در گفت و گوها به سیره اهل بیت علیهم السلام و علما در مواجهه با امانت اشاره شود؛

۲. استفاده از تأکید اهل بیت علیهم السلام در روایات فراوان و سرزنش خیانت کار، با عبارات سنگین؛

۳. نشان دادن سیره و روش علما و بزرگان دین در رابطه با بیت المال که به صورت امانت نزد آنها بوده است؛

۴. تولید برنامه‌های بیان احکام که در آنها احکام مصادیق امانت داری مانند احکام امانت مسئولیت، احکام اموال عمومی و احکام خیانت ورزی بیان می‌شود؛

۵. در فیلم‌ها و سریال‌ها با واژه‌های خاصی، هنرپیشه‌ها یا امام جماعت مسجد، این احکام را به دیگران گوشزد کنند.

ص: ۷۰

۲. در حوزه ساختاری برنامه ها**اشاره**

۲. در حوزه ساختاری برنامه ها

زیر فصل ها

الف) استفاده از هنر

ب) تکرار و مداومت داشتن بر موضوع

ج) توجه ویژه به کودکان به عنوان تأثیرپذیرترین گروه مخاطبان

د) استفاده از محیط خانواده

ه) شخصیت پردازی مناسب

و) داستان های کوتاه اثربخش

ز) تحول زایی فضیلت امانت داری در افراد

ح) دیالوگ ها و رفتارهای اثربخش و مناسب

ط) طراحی صحنه و لوکیشن

ی) مستندسازی

ک) مسابقه و سرگرمی

ل) استفاده از آنونس ها و پیام های تبلیغی

م) استفاده از برنامه های فکاهی و طنز

ن) طراحی برنامه های عروسکی (استفاده از شخصیت های عروسکی خلق شخصیت های عروسکی)

س) نمادسازی

ع) تهیه سرودها و آوازهای شاد و جذاب با موضوع امانت داری

ف) تهیه و ساخت برنامه هایی با موضوع کارگاه های آموزش عملی مفاهیم اخلاقی

الف) استفاده از هنر

الف) استفاده از هنر

انسان طبیعتاً از هنر لذت می برد و از شیوه های متنوع و جدید نیرو می گیرد. چه زیباست برای انتقال و آموزش صفات نیک از روش های هنری غیر مستقیم بهره بگیریم. به کارگیری هنر و شیوه های جدید، در قالب فیلم، کارتون، تئاتر، نقاشی، خط، مسابقه، معما، شعر و سرود، برنامه های رایانه ای و نظایر آن می تواند ما را در ترویج آموزه های دینی و اخلاقی یاری کند.

اگر به جای برنامه های کم فایده، پر حجم و گاهی زیان بار هنری، تلویزیونی و سینمایی، بازیگران و هنرپیشه ها در نقش انسان های امین و درستکار، البته با پشتوانه قوی دینی و عملی ظاهر شوند، یقیناً در وجود تمام مردم به ویژه نوجوانان، نفوذ کنند و آنها این ویژگی های اخلاقی و معنوی را می پذیرند. اگر برنامه های هنری با سوژه های مثبت و شیوه های درست تربیتی، تنظیم و اجرا شود، ضمن بیان وقایع تاریخی، معرفی افراد صالح و آشکار ساختن آثار بر کج روی های افراد خائن، روح و قلب مخاطبان را تسخیر کرده و تا عمق حوادث و داستان ها، آنان را با خود همراه می کند. با همین شیوه می توان الگوهایی ملموس از افراد امین در ذهن های آنها مجسم ساخت و گفتار و رفتار آنان را سرمشق قرار داد. در فرهنگ اسلامی برای تربیت افراد، استفاده از خلاقیت های هنری و روش های غیر مستقیم جایگاه ویژه ای دارد. بخش اعظمی از تربیت های قرآنی با بهره گیری از هنر قصه، تمثیل، موزون و همگون بودن آیات (که جذابیت ویژه ای برای خواننده و شنونده دارد) حرکات نمایشی مانند داستان آموزش خاک سپاری جنازه هاییل برای قابیل با دیدن حرکت نمایشی دو کلاغ یا مرافعه نمایشی دو فرشته نزد

ص: ۷۱

حضرت داوود علیه السلام، شیوه سؤال و جواب و دیگر روش های هنری بیان شده است. خداوند متعال تأثیر هنر در انحراف مردم را در قرآن کریم بیان و به آثار سوء خیانت سامری که با یک هنرنمایی (مجسمه سازی) همراه بود اشاره می کند با نقل قصه های شیرین و جذاب به فواید و آثار امانت داری و عواقب زشت خیانت در امانت می پردازد.

ب) تکرار و مداومت داشتن بر موضوع

ب) تکرار و مداومت داشتن بر موضوع

اهمیت تکرار در برنامه ای تربیتی و پرورش اخلاقی و رشد خصلت های نیک در نهاد انسان ها بر کسی پوشیده نیست. در بیان فرق میان تعلیم و تربیت گفته اند که در تربیت، تکرار و ممارست اصلی اجتناب ناپذیر است. تکرار موجب می شود خصلت های پسندیده ای که مورد نظر مربی است در عمق جان مخاطب نفوذ کند و به صورت ملکه درآید. برای ترویج امانت داری لازم است این موضوع در رأس برنامه های تولیدی فرهنگی قرار گیرد. موضوعات امانت داری پیگیری و پیام ها و برنامه های مرتبط به صورت مداوم تکرار شود.

در برنامه های تربیتی پیشوایان دین از این شیوه استفاده گسترده ای شده است. دستورهای اُکید به مداومت در نماز، روزه و دیگر تکالیف شرعی، سفارش و تشویق به خواندن مکرر قرآن، تکرار برخی آیات بیش از سی مرتبه، توصیه به زنده نگه داشتن ایام الله و یاد و خاطره اهل بیت علیه السلام، به ویژه عزاداری امام حسین علیه السلام، نمونه هایی از روش تکرار در فرهنگ اهل بیت علیه السلام است.

ج) توجه ویژه به کودکان به عنوان تأثیرپذیرترین گروه مخاطبان

ج) توجه ویژه به کودکان به عنوان تأثیرپذیرترین گروه مخاطبان

کودکان چون نگاه تیزبین و کنجکاو و ذهنی با داده های محدود و ظرفیت و استعداد بسیار بالا دارند، در یادگیری مسائل بسیار سریع هستند و هر مفهومی که

ص: ۷۲

زودتر از دیگر مفاهیم در این زمان با روشی که مؤثرتر است، القا شود، بسیار ماندگار خواهد بود و شخصیت او را شکل می دهد. کلام گهربار حضرت علی علیه السلام «الْعِلْمُ فِي الصِّغَرِ كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ؛ یادگیری در کودکی همانند حکاکی روی سنگ و ایجاد نقش بر آن است»،^(۱) به خوبی این مطلب را آشکار می سازد.

کودکان اصلی ترین گروه مخاطبان رسانه برای نهادینه کردن فضیلت امانت داری هستند که ارکان اجتماع آینده را می سازند.

حال این سؤال مطرح می شود، «از چه زمانی می توان کودکان را با مفهوم امانت داری آشنا کرد؟» زمانی که کودک با مفهوم مالکیت آشنا می شود، می توان مفهوم امانت و امانت داری را هم به او آموخت. اگر کودک از همان ابتدا یاد بگیرد بین چیزهایی که متعلق به اوست و چیزهایی که به او تعلق ندارد، تفکیک قایل شود، تقریباً با واژه امانت و امانت داری آشنا شده است. در این زمان کودک باید یاد بگیرد بدون اجازه در وسایل دیگران دخل و تصرف نکند. همچنین می توان با کودکان گفت و گو کرد. به این صورت که چیزی را که مال او نیست برداریم و از او بپرسیم اگر کسی چیزی را که مال توست بدون اجازه بردارد، چه احساسی خواهی داشت؟ کودک باید یاد بگیرد اگر چیزی را خواست که مال او نیست، لازم است بپرسد، می تواند آن را بردارد یا نه و در جایی که توان دست اندازی در اموالی را دارد که متعلق به او نیست، ولی به خاطر درخواستی که از او شده خودداری می کند، شایسته تشویق و حمایت است.^(۲)

۱- میرزا صالح مازندرانی، شرح الکافی، اصول و الروضه، ج ۶، ص ۳۹۷، ح ۲.

۲- مجید سلطانی، «چگونه امانت داری را به کودکان خود بیاموزیم»، روزنامه سلامت، ش ۲۲۸.

ص: ۷۳

د) استفاده از محیط خانواده

د) استفاده از محیط خانواده

۱. تشویق شایسته پدر و مادر از فرزندى که در امر امانت داری موفق عمل کرده است؛
۲. تأثیر راست گویی و امانت داری در ایجاد آرامش و تعادل در بین اعضای خانواده؛
۳. توجه به نقش بسترساز بودن خانواده در نهادینه کردن امانت داری در فرزندان؛
۴. بیان حکایت های گذشتگان در قالب داستان و شعر و مسابقه در زمان های تفریحی و سرگرمی؛
۵. توجه دادن فرزندان به عواقب بد و خطرناک خیانت، دروغ و خلف وعده؛
۶. توییح و سرزنش افرادی از خانواده که در امر امانت داری خوب عمل نکرده اند؛
۷. پدر و مادر که الگو هستند باید در زمینه امانت داری موفق عمل کنند. به فرموده امام صادق علیه السلام: «كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِغَيْرِ اَلْسِنَتِكُمْ؛ مردم را باید با عمل شایسته به کار نیک دعوت کرد»^(۱).

ه) شخصیت پردازی مناسب

ه) شخصیت پردازی مناسب

۱. نشان دادن تلاش شخص و پشت سر گذاشتن موانع جهت حفظ امانت و احساس خوشایندی که در او بر اثر محافظت از امانت به وجود آمده است؛
۲. نشان دادن انزجار همگانی از شخصیت داستان که مرتکب خیانت در امانت شده است؛

۱- اصول کافی، ج ۲، ص ۸۶.

ص: ۷۴

۳. شخص اول داستان نیاز شدید مالی دارد، ولی به امانت دست درازی نمی کند و پس از زمان کوتاهی به خاطر این خویشتن داری مشکلات او به نحو شایسته ای حل می شود:

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ؛ و هر کس تقوای الهی پیشه کند، خداوند راه نجاتی برای او فراهم می کند و او را از جایی که گمان ندارد روزی می دهد. و هر کس بر خدا توکل کند کفایت امرش را می کند» (۱).

۴. کاراکتر فیلم یا نقش اول، دانشجویی است که پس از رخ دادن ماجراهایی در برخورد با هم دوره ای ها، سرانجام درمی یابد آنچه سبب موفقیت در درس و زندگی می شود و او را از بی توجهی همسالان و نزدیکان نجات می دهد، تغییر رفتار است. او باید از خیانت و دروغ دست بردارد و راه صدق و امانت داری را در پیش گیرد تا از این انزوا خارج شود و شخصیت و آبرو بیابد.

۲) داستان های کوتاه اثربخش

۲) داستان های کوتاه اثربخش

۱. به یاد آوردن خاطره ای از دوران کودکی مثل دوران دبستان. فرد بعد از سال ها با هم کلاسی اش روبه رو می شود، ولی این بار در معامله ای تجاری و مهم. در این معامله اعتماد متقابل افراد حرف اول را می زند. این اعتماد در دوران دبستان در جریاناتی که آن دو داشته اند، پایه ریزی شده است.

۲. آشنایی آنها برمی گردد به چند سال پیش. هر دو در کوچه قطار در حال مسافرت به مشهد بودند. زمان پیاده شدن از قطار، علی زودتر از بقیه پیاده

۱- بخش هایی از آیات ۲ و ۳ طلاق.

ص: ۷۵

می شود و هم کوپه ای اش، سید مرتضی، وسایلیش را جمع و جور کرد و آخر از همه خارج می شود. علی برای گرفتن اتاق به هتل می رود. وقتی هتل دار از او شناسنامه درخواست می کند، تازه متوجه می شود مدارک و پول هایش را جا گذاشته است. دنیا بر سرش خراب می شود. مضطرب و نگران به هر کجا که می شود سر می زند، اما نتیجه ای ندارد. خسته و ناامید به حرم آقا می رود و در گوشه ای می نشیند. پس از درددل با امام رضا علیه السلام کمی سرش سنگین می شود. بعد از چند دقیقه ناگهان دستی را بر شانه اش احساس می کند. سرش را بلند می کند و با تعجب می بیند سید مرتضی با لبخند گرمی بالای سرش ایستاده است و کیف پول و مدارک را تحویل او می دهد.

(ز) تحول زایی فضیلت امانت داری در افراد

(ز) تحول زایی فضیلت امانت داری در افراد

۱. فردی به دلیل امانت داری طرف مقابلش، دست از درگیری با او بر می دارد؛

۲. افرادی که با نفوذ خصلت امانت داری در عمق جان آنها، عاقبت به خیر می شوند مانند فضیل عیاض و...؛

۳. اشخاصی که به دلیل اخلاق حسنه اهل بیت علیهم السلام از جمله امانت داری و صداقت ایشان، دست از دشمنی برداشته و محب واقعی ائمه اطهار علیه السلام شده اند.

(ح) دیالوگ ها و رفتارهای اثربخش و مناسب

(ح) دیالوگ ها و رفتارهای اثربخش و مناسب

۱. بیان کردن لفظ امانت در گفت و گوها به جای به کار بردن اسم آن اشیا، مثلاً بگوید: «بی زحمت آن امانتی را بیاور.» یا بگوید: «این امانت خدمتتان باشد.»

۲. دقت کردن در امانت داری و یادآوری به دیگران که این وسیله امانت است یا مراقب باش، امانت است، یا امانت است، خراب نشود؛

۳. نشان دادن ناراحتی شخص امانت دار به دلیل خراب شدن امانت؛

ص: ۷۶

۴. تیره شدن فضای اطراف و ورود خائن با حالت نگرانی شدید و افسوس از ارتکاب خیانت؛
۵. به کار بردن کلمات نشان دهنده پشیمانی و عذرخواهی خیانت کار و بیان تصمیم او بر جبران گناه.
۶. نشان دادن سردرگمی و به بن بست رسیدن افراد خیانت کار و بیان راه چاره، یعنی بازگشت از عمل زشت خیانت.

ط (طراحی صحنه و لوکیشن)

ط (طراحی صحنه و لوکیشن)

۱. ظاهر امانت دار: شخص امانت دار با محاسن آراسته، چهره زیبا و آرام و لباس روشن نمایش داده شود؛
۲. مکان امانت دار: ترجیحاً آن مکان سابقه درخشانی در رفع مشکلات اجتماعی و جمع آوری کمک های مردمی داشته باشد. مانند حسینیه ارشاد در تهران یا بقاع متبرکه و دیگر جاهایی که در این زمینه ها فعالیت دارند؛ همانند بازارهای قدیمی که افراد معتمد به این امور می پرداختند؛
۳. امنیت مکان: طراحی یک مکان با امنیت کافی که در شخص امانت گذار آرامش خاطر ایجاد کند؛
۴. استفاده از نور و موسیقی: به نمایش در آوردن رضایتمندی اشخاص امانت گذار، در فضایی با نور ملایم و روشن و استفاده از موسیقی های آرامش بخش در هنگام برگرداندن امانت به صاحبش.

ی (مستندسازی)

ی (مستندسازی)

۱. مستند امانت و امانت داری در اسلام و مقایسه آن با دیگر ادیان الهی؛
۲. برداشت هایی از زبان مردم که خاطرات شیرین و تلخی از امانت داری را بیان کرده اند؛

ص: ۷۷

۳. به تصویر کشیدن تجمع مردم برای برداشت سپرده خود قبل از طلوع خورشید در مقابل مؤسسه مالی یا بانک، حتی وقتی که به اختلاس یا خیانت آنها مشکوک باشند؛

۴. ساختن مستند از زندگی شهدای بزرگ دفاع مقدس و انقلاب و نشان دادن اینکه آنها چقدر به بیت المال و امانت داری حتی به اصل انقلاب و ولایت فقیه اهمیت می دادند؛

۵. ساخت مستندی درباره بازاریانی که معتمد مردم قرار می گیرند. در این مستند بررسی شود شخص امین باید چه خصوصیتی داشته باشد تا مردم به او اعتماد کنند؛

۶. درباره مصادیق امانت داری توضیح و تفسیر و شناساندن آنها به مردم می توان برنامه های مستند بسیاری تولید کرد که مفید باشد؛

۷. تهیه مستند از افرادی که به دلیل خیانت ورزی محاکمه شده اند و ابراز پشیمانی می کنند؛

۸. برنامه هایی برای جوانان ساخته و در این برنامه ها از عقیده آنها درباره امانت داری و خیانت ورزی تحقیق شود. این گونه برنامه ها در برنامه ریزی کلان برای نهادهای ساز فرهنگ امانت داری میان جوانان بسیار مؤثر است.

ک) مسابقه و سرگرمی

ک) مسابقه و سرگرمی

در برنامه هایی که تحت عنوان مسابقه و سرگرمی برای رده های سنی مختلف بر اساس موضوع های اخلاقی مانند امانت داری و خیانت ورزی تهیه و تولید شود گروه های شرکت کننده در نقش هایی که به آنها سپرده می شود باید بتوانند به صورت صامت (پانتومیم)، این موضوع ها را برای حاضران نمایش دهند و از حاضران خواسته شود برداشت خود را در مورد نقش ایفا شده ارائه دهند. در بخش سرگرمی ها، مسابقه نقاشی و رنگ آمیزی در موضوع

ص: ۷۸

امانت داری به اجرا گذاشته شود تا اینکه افراد به واسطه درگیر شدن با این مسائل، با مفهوم امانت داری بیشتر آشنا گردند و در نتیجه اثر بپذیرند.

(ل) استفاده از آنونس ها و پیام های تبلیغی

(ل) استفاده از آنونس ها و پیام های تبلیغی

میان برنامه ها و پیام های کوتاه تبلیغی با محتوای اخلاقی به ویژه موضوع امانت داری مشابه آنچه در پیام های بازرگانی که بین فیلم ها و برنامه های پرطرفدار به نمایش درمی آید تولید و پخش شود. همان طور که اثر پیام های بازرگانی به گونه ای است که وقتی افراد وارد فروشگاه می شوند به صورت ناخودآگاه انگیزه بیشتری برای خرید کالای تبلیغ شده دارند. (تأثیر بر ضمیر ناخودآگاه) همین تأثیرها را از برنامه های کوتاه تبلیغاتی در جان مخاطبان می توان انتظار داشت.

(م) استفاده از برنامه های فکاهی و طنز

(م) استفاده از برنامه های فکاهی و طنز

طنز که زبان سخن گویی غیر جدی است یکی از روش های بسیار مؤثر در جهت نقد کردن و بیان معایب و نقاط ضعف جامعه به صورت عام و مسئولان به صورت خاص است. این گونه برنامه ها به دلیل غیر جدی بودن علاوه بر اینکه مخالفت عمومی را بر نمی انگیزند، مقبولیت بالایی در میان نقدشونده ها دارد. اگر بتوان با دوری از معایب این گونه برنامه سازی با رویکرد دینی و کمال گرایانه به تولید محتوا پردازیم به جرئت می توانیم بگوییم نسبت به برنامه هایی که با رویکرد نقد جدی تهیه می شود، اثر گذارتر خواهد بود.

(ن) طراحی برنامه های عروسکی (استفاده از شخصیت های عروسکی خلق شخصیت های عروسکی)

(ن) طراحی برنامه های عروسکی (استفاده از شخصیت های عروسکی خلق شخصیت های عروسکی)

معمولاً کودکان از خردسالی تا نوجوانی حتی جوانی با برنامه های عروسکی ارتباط ویژه ای برقرار می کنند و این ارتباط تا سالیان دراز در زندگی و خاطرات آنها خودنمایی می کند.

ص: ۷۹

برنامه های عروسکی مثل کلاه قرمزی، مدرسه موش ها و کار و اندیشه به خوبی نشان دادند که اگر برنامه ساز به نیاز مخاطب توجه داشته باشد و بر اساس سلیقه آنها برنامه های خود را مدیریت کند می تواند در نسل های مختلف یک ملت ماندگار باشد و منحصر در یک زمان خاص نشود.

این گونه برنامه ها به خوبی توانستند مطابق اهداف پیش بینی شده توسط طراحان، جایگاه مطلوب خود را بیابند. با توجه به اینکه در برنامه هایی با موضوع اخلاقی، عملکرد نتیجه محور است، برنامه سازان با الگو قرار دادن تولیدات موفق می توانند گام های رو به جلوی بیشتری در این زمینه بردارند. در موضوع امانت داری می توان برنامه های عروسکی جذابی تولید کرد یا اینکه در این باره شخصیت های عروسکی مستقل ایجاد نمود و در موضوع امانت داری به کار گرفت مثل دارا و سارا که نماد شخصیت عروسکی ایران هستند.

س) نمادسازی

س) نمادسازی

در سراسر جهان برای اثرگذاری بر ملت های مختلف و به رخ کشیدن برتری فرهنگی و تکنولوژی به منظور نهادینه کردن فرهنگی خاص از نمادهای مختلف و منحصر به فردی استفاده می کنند. به طور مثال برای نشان دادن برتری در صنعت ساختمان از برج های مرتفع با سازه مهندسی خاص استفاده می کنند. شیطان پرست ها برای انتقال مفاهیم شیطان پرستی از نشانه های مخصوص به خود استفاده می کنند و با آنها شناخته می شوند.

به نظر می رسد با تولید نمادهای مختلف در امور اخلاقی می توانیم در گسترش این فضایل به صورت آرام و غیر ظاهر در فرهنگ جامعه اثرگذار شویم. مثل اینکه تصاویری معنادار در زمینه امانت داری طراحی می شوند و آنها را در لایه های مخفی برنامه ها به نمایش بگذارند. این گونه تصاویر

می توانند در ضمیر ناخودآگاه مخاطب اثرات ماندگاری ایجاد کنند بدون آنکه به آن تصاویر توجه داشته باشند.

ع) تهیه سرودها و آوازهای شاد و جذاب با موضوع امانت داری

ع) تهیه سرودها و آوازهای شاد و جذاب با موضوع امانت داری

با نگاهی گذرا به تأثیر موسیقی متن، به روشنی می توان دریافت که آوازه‌ها تا چه حد در روح و جان افراد جامعه اثرگذارند. از زمان‌های قدیم ارتباط بین افراد جامعه با آوازه‌هایی بود که در آن سرزمین رواج داشت تا آنجا که باعث هم‌گرایی و وحدت ملی در یک قوم و قبیله می شد. اگر به این شیوه اثرگذار توجه شود نتایج پرباری به همراه خواهد داشت.

ف) تهیه و ساخت برنامه‌هایی با موضوع کارگاه‌های آموزش عملی مفاهیم اخلاقی

ف) تهیه و ساخت برنامه‌هایی با موضوع کارگاه‌های آموزش عملی مفاهیم اخلاقی

کارشناسان اخلاق آن را به دو دسته تقسیم می کنند: اخلاق نظری و اخلاق عملی. اخلاق نظری از محل بحث ما خارج است ولی در حیطه اخلاق عملی تهیه کننده‌های رسانه ملی می توانند با بهره‌گیری از متخصصان علم اخلاق برنامه‌هایی در قالب کارگاه‌های آموزش عملی اخلاق تولید کنند و در آن به صورت عملی شیوه متخلق شدن و به کارگیری مفاهیم اخلاقی در زندگی روزمره، به نونهالان و نوجوانان آموزش داده شود.

ص: ۸۱

فصل ششم: دستمایه های برنامه سازی

اشاره

فصل ششم: دستمایه های برنامه سازی

زیر فصل ها

۱. آیات امانت داری و خیانت ورزی

۲. احادیث

۳. حکایات

۴. جملات کوتاه

۵. اشعار

۶. تاک شو

پرسش هایی گزارشی و برنامه سازی

۱. آیات امانت داری و خیانت ورزی

۱. آیات امانت داری و خیانت ورزی

۱. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ؛ ای کسانی که ایمان آورده اید، به خدا و پیامبر خیانت نکنید و نیز در امانات خود خیانت روا مدارید، درحالی که می دانید [این کار گناه بزرگی است]. (انفال: ۲۷)

۲. يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ؛ او چشمانی که به خیانت می گردد و آنچه در سینه ها پنهان است، می داند. (غافر: ۱۹)

۳. ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ؛ و همانا خداوند مکر و حيله خیانت کاران را هدایت نمی کند. (یوسف: ۵۲)

۴. إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ؛ خداوند خائنین را دوست ندارد. (انفال: ۵۸)

۵. إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ؛ خداوند هیچ خیانت کار ناسپاسی را دوست ندارد. (حج: ۳۸)

۶. إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا؛ خداوند به شما فرمان می دهد که امانات را به اهلش برگردانید. (نساء: ۵۸)

ص: ۸۲

۷. وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ؛ مؤمنین کسانی هستند که امانت‌ها و عهد خویش را رعایت می‌کنند. (مؤمنون: ۸)
۸. وَمَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يُغْلَلْ وَمَنْ يُغْلَلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ؛ هرگز هیچ پیامبری خیانت کار نبوده است و هر کس خیانت کند روز قیامت همان را به محشر می‌آورد. (آل عمران: ۱۶۱)
۹. وَإِذَا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ؛ و اگر از گروهی بیم خیانت داری [پیمانشان را] به سویشان بینداز [تا طرفین] به طور یکسان [بدانند که پیمان گسسته است] زیرا خدا خائنان را دوست نمی‌دارد. (أنفال: ۵۸)
۱۰. وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَانًا؛ و از کسانی که به خویشان خیانت می‌کنند، دفاع نکن که خداوند هر کس را که خائن و گناه کار باشد، دوست ندارد. (نساء: ۱۰۷)
۱۱. بَلَى مَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ وَاتَّقَى فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ؛ آری، کسی که به عهد و پیمان خود وفا و تقوا پیشه کند [خداوند او را دوست دارد، زیرا] خداوند پرهیزکاران را دوست دارد. (آل عمران: ۷۶)
۱۲. وَالْمُؤَفُّونَ بَعْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا؛ و کسانی که چون عهد بستند به عهد خود وفا کنند. (بقره: ۱۷۷)
۱۳. مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا؛ از میان مؤمنان مردانی هستند که به پیمانی که با خدا بسته اند، صادقانه وفا کردند. پس برخی بر آن عهد ایستادگی کردند [و به شهادت رسیدند] و بعضی دیگر در انتظار [شهادت] به سر می‌برند و [هرگز عهد خود را] تغییر ندادند. (أحزاب: ۲۳)
۱۴. وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا؛ و به پیمان [خود با دیگران] وفا کنید؛ زیرا از پیمان پرسش خواهد شد. (إسراء: ۳۴)

ص: ۸۳

۲. احادیث

اشاره

۲. احادیث

زیر فصل ها

الف) احادیث امانت داری

ب) احادیث خیانت ورزی

الف) احادیث امانت داری

الف) احادیث امانت داری

۱. رسول اکرم صلی الله علیه و آله: «مَنْ أْتَمَنَ غَيْرَ أَمِينٍ فَلَيْسَ لَهُ عَلَى اللَّهِ ضِمَانٌ لَأَنَّهُ قَدْ نَهَاهُ أَنْ يَأْتِمَنَهُ؛ هر کسی به غیر امینی امانت بسپارد، خداوند ضامن او نیست؛ چون خداوند از اعتماد به غیر امین نهی کرده است». (۱)

۲. رسول اکرم صلی الله علیه و آله: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ يُحَقِّرَ الْأَمَانَةَ حَتَّى يَشْتَهْلِكَهَا إِذَا اسْتُودِعَهَا؛ از ما نیست کسی که امانت را کوچک بشمارد و از آن مواظبت نکند و آن را تا آنجا که آنچه به او سپرده اند در معرض تلف شدن قرار بدهد و از بین برود». (۲)

۳. امام علی علیه السلام: «أَرْبَعٌ مَنْ أُعْطِيَهُنَّ فَقَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، صِدْقُ حَدِيثٍ وَأَدَاءُ أَمَانَةٍ وَعِفَّةُ بَطْنٍ وَحُسْنُ خُلُقٍ؛ چهار چیز است که به هر کس داده شود خیر دنیا و آخرت به او داده شده است؛ راست گویی، ادای امانت، حلال خوردی و خوش اخلاقی». (۳)

۴. رسول اکرم صلی الله علیه و آله: «أَذَا رَأَيْتَ مِنْ أَخِيكَ ثَلَاثَ خِصَالٍ فَأَرْجِهْهُ، الْحَيَاءُ وَالْأَمَانَةُ وَالصَّدْقُ؛ هر گاه در برادر دینی خود سه صفت دیدی به او امیدوار باش، حیا، امانت داری و راست گویی». (۴)

۵. امام موسی کاظم علیه السلام: «أَدَاءُ الْأَمَانَةِ وَالصَّدْقُ يَجْلِبَانِ الرِّزْقَ وَالْخِيَانَةُ وَالْكَذِبُ يَجْلِبَانِ الْفَقْرَ وَالنَّفَاقَ؛ ادای امانت و راست گویی روزی را زیاد می کند و خیانت و دروغ گویی سبب فقر و نفاق می شود». (۵)

۶. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: «كَفَى بِالْمَرْءِ سَعَادَةً أَنْ يُوثِقَ بِهِ فِي أَمْرِ دِينِهِ وَدُنْيَاةٍ؛ خوشبختی مرد همین بس که در کار دین و دنیایش به او اعتماد کنند». (۶)

۱- بحار الانوار، ج ۱۰۳، ح ۳، ص ۱۷۹.

۲- بحار الانوار، ج ۷۵، ح ۱۳، ص ۱۷۲.

۳- غررالحکم، ج ۲، ح ۲۱۴۲، ص ۱۵۱.

۴- نهج الفصاحه، ح ۲۰۵.

۵- بحار الانوار، ج ۷۸، ص ۳۲۷.

۶- نهج الفصاحه، ح ۲۱۳۵.

ص: ۸۴

۷. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: «إِذَا حَدَّثَ الرَّجُلُ بِحَدِيثٍ ثُمَّ أَلْتَفَتَ فِيهِ أَمَانَهُ؛ هِرْغَاهُ مُؤْمِنِي (مردی) سخن می گوید سپس به اطراف خود می نگرد آن سخن امانت است.» (۱)

۸. «إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا إِلَّا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبِرِّ وَ الْفَاجِرِ؛ خدای عزوجل هیچ پیامبری را نفرستاد مگر با راست گویی و برگرداندن امانت به نیکوکار و بدکار.» (۲)

۹. حضرت علی علیه السلام: «الْأَمَانَةُ تَجْرُ الرِّزْقَ وَ الْخِيَانَةُ تَجْرُ الْفَقْرَ؛ امانت روزی می آورد و خیانت فقر می آورد.» (۳)

۱۰. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: «أَقْرَبُكُمْ غَدًّا مِنِّي فِي الْمَوْتِ أَصْدَقُكُمْ لِلْحَدِيثِ وَ أَدَاكُمْ لِلْأَمَانَةِ وَ أَوْفِيكُمْ بِالْعَهْدِ وَ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَ أَقْرَبُكُمْ مِنَ النَّاسِ؛ نزدیک ترین شما به من در قیامت راست گوترین، امانت دارترین، وفادارترین به عهد و خوش اخلاق ترین و نزدیک ترین شما به مردم است.» (۴)

۱۱. امام علی علیه السلام می فرماید: «وَ إِنْ عَمَلَكُ لَيْسَ لَكَ بِطَعْمِهِ وَ لَكِنَّهُ فِي عُنُقِكَ أَمَانَهُ؛ عمل تو (مسئولیت) وسیله ای برای ارتزاق تو نیست، بلکه امانتی در گردن تو است.» (۵)

(ب) احادیث خیانت ورزی

(ب) احادیث خیانت ورزی

۱. رسول خدا صلی الله علیه و آله: «أَفْشَاءُ سِرِّ أَخِيكَ خِيَانَتُهُ فَاجْتَنِبْ ذَلِكَ؛ (۶) فاش کردن راز برادرت خیانت است. پس از این کار دوری کن.»

۱- نهج الفصاحه، ح ۱۹۷.

۲- کافی، ج ۲، ح ۱، ص ۱۰۴.

۳- بحار الانوار، ج ۷۸، ح ۱۳۸، ص ۶۰.

۴- بحار الانوار، ج ۷۵، ح ۱۱۲، ص ۹۴.

۵- نهج البلاغه، نامه ۵.

۶- بحار الانوار، ج ۷۷، ح ۳، ص ۸۹.

ص: ۸۵

۲. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: «عَلَامَةُ الْمُؤْمِنِ فَأَرْبَعَةٌ عِصْيَانُ الرَّحْمَنِ وَ أَذَى الْجِيرَانِ وَ بُغْضُ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْبُ إِلَى الطُّغْيَانِ؛ نشانه خیانت کار چهار چیز است، نافرمانی خدای رحمان، آزار رساندن به همسایگان، نفرت از همگان و نزدیک شدن به طغیان و سرکشی» (۱).

۳. امام علی علیه السلام: «الْخَائِنُ مَنْ شَغَلَ نَفْسَهُ بِغَيْرِ نَفْسِهِ وَ كَانَ يَوْمَهُ شَرًّا مِنْ أَمْسِهِ؛ خیانت کار کسی است که خودش را رها کند و به معایب دیگران پردازد و امروزش بدتر از دیروزش باشد» (۲).

۴. امام جواد علیه السلام: «كَفَى بِالْمَرْءِ خِيَانَةً أَنْ يَكُونَ أَمِينًا لِلْخُونَةِ؛ در خیانت کاری مرد همین بس که امانت دار خیانت کاران باشد» (۳).

۵. علی علیه السلام: «مِنْ أَفْحَشِ الْخِيَانَةِ خِيَانَةُ الْوَدَائِعِ؛ بدترین نوع خیانت، خیانت در امانت هاست» (۴).

۶. حضرت علی علیه السلام: «رَأْسُ الْكُفْرِ الْخِيَانَةُ، رَأْسُ النِّفَاقِ الْخِيَانَةُ؛ ریشه و اصل کفر و نفاق خیانت است» (۵).

۷. حضرت موسی علیه السلام به خدا عرض کرد: «إِلَهِي وَ مَا جَزَاءُ مَنْ تَرَكَ الْخِيَانَةَ حَيَاءً مِنْكَ؟ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ، الْأَمَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ خدایا پاداش کسی که خیانت را به خاطر حیا از تو ترک کند، چیست؟ خداوند به ایشان وحی کرد: امنیت در روز قیامت» (۶).

۸. حضرت علی علیه السلام: «غَايَةُ الْخِيَانَةِ خِيَانَةُ الْخِلِّ الْوَدُودِ وَ نَقْضِ الْعُهُودِ؛ خیانت به دوست صمیمی و شکستن پیمان ها اوج خیانت است» (۷).

۱- تحف العقول، ص ۲۲.

۲- غرر الحکم، ح ۲۰۱۳.

۳- بحار الانوار، ج ۷۸، ح ۴، ص ۳۶۴.

۴- شرح غرر الحکم، ج ۶، ص ۲۰.

۵- مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۵۰۶.

۶- سفینه البحار، ج ۱، ص ۴۳۳.

۷- غرر الحکم، ح ۶۳۷۴.

ص: ۸۶

۹. امام صادق علیه السلام: «يُجَيَّلُ الْمُؤْمِنُ عَلَى كُلِّ طَبِيعَةٍ إِلَّا الْخِيَانَةَ وَالْكَذِبَ، مُؤْمِنٌ بِهِ هَرَّ خَوِيْبِي سَرَشْتَه مِي شُوْد، مَكْرَ خِيَانَت و دروغ». (۱)

۱۰. امام علی علیه السلام: «لَا تُخْنُ مَنْ أْتَمَمْتَكَ وَانْ خَانَكَ وَلَا تُذِعْ يَسْرَهُ وَانْ أذَاعَ يَسْرَكَ؛ به کسی که تو را امین قرار داده است، خیانت مکن، هر چند او به تو خیانت کرده باشد و راز او را فاش مساز، اگر چه او راز تو را فاش ساخته باشد». (۲)

۱۱. حدیث رسول اکرم صلی الله علیه و آله: «مَنْ خَانَ أَمَانَةَ فِي الدُّنْيَا وَلَمْ يَرْدِّهَا إِلَى أَهْلِهَا ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ مَاتَ عَلَى غَيْرِ مِلَّتِي وَ يَلْقَى اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ؛ کسی که در دنیا به امانتی خیانت کند و آن را به صاحبش برنگرداند و آن گاه بمیرد، بر دین من نمرده است و با خدا در حالی دیدار می کند که بر او خشمگین است». (۳)

۱۲. حضرت علی علیه السلام: «لَيْسَ لِكَاذِبٍ أَمَانَةٌ وَلَا لِفُجُورٍ صِيَانَةٌ؛ دروغ گو، امانت دار نیست و بدکار نگه دارنده اسرار نیست». (۴)

۱۳. رسول اکرم صلی الله علیه و آله: «لَا إِيْمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ؛ کسی که امانت دار نیست ایمان ندارد و کسی که به عهدش وفا نکند دین ندارد». (۵)

۱۴. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: «آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ، إِذَا خَدَّتْ كَذِبٌ وَ إِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَ إِذَا أُوتِمْنَ خَانَ؛ نشانه منافق سه چیز است؛ به دروغ سخن می گوید، زمانی که وعده می دهد، تخلف می کند، در امانت خیانت می کند». (۶)

۱- شیخ مفید، الاختصاص، ص ۲۳۱؛ محمد محمدی ری شهری، منتخب میزان الحکمه، ص ۱۸۸.

۲- بحار الانوار، ج ۷۷، ص ۲۰۸.

۳- شیخ صدوق، امالی، ص ۵۱۶.

۴- غرر الحکم، ج ۵، ح ۷۵۰۶، ص ۸۵.

۵- احمد حنبل، مسند احمد، ح ۳، ص ۱۳۵.

۶- صحیح مسلم، کتاب الایمان، ح ۸۹.

ص: ۸۷

۱۵. امام رضا علیه السلام: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ غَشَّ مُسْلِمًا وَ لَيْسَ مِنَّا مَنْ خَانَ مُؤْمِنًا؛ از ما نیست کسی که با مسلمان غش کند. [او را در معامله فریب دهد] و از ما نیست کسی که به مؤمنی خیانت ورزد». (۱)

۱۶. امام علی علیه السلام: «طَلَبُ التَّعَاوُنِ عَلَى نُصْرَةِ الْبَاطِلِ جِنَايَةٌ وَ خِيَانَةٌ؛ کمک جویی برای یاری باطل جنایت و خیانت است». (۲)

۱۷. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: «لَا تَخُنْ مَنْ خَانَكَ فَتَكُونَ مِثْلَهُ؛ به کسی که به تو خیانت کرده است، خیانت نکن که تو نیز چون او خواهی بود». (۳)

۳. حکایات

اشاره

۳. حکایات

زیر فصل ها

الف) جوان فقیر و کیسه طلا

ب) نوید و ندا

ج) احسان و کتاب امانتی

د) گرمابه و دزد

ه) امانت داری واقعی

و) داستان یک شهید

الف) جوان فقیر و کیسه طلا

الف) جوان فقیر و کیسه طلا

در شهر مکه جوان فقیری زندگی می کرد که همسر شایسته ای داشت، روزی در راه بازگشت از مسجدالحرام کیسه ای پیدا کرد. وقتی آن را باز کرد، هزار دینار طلا در آن دید. خوشحال نزد همسر آمد و داستان را برای او گفت. همسرش گفت: «این مال حرام است. باید آن را به همان محل ببری و اعلام کنی؛ شاید صاحبش پیدا شود».

جوان از خانه بیرون آمد. وقتی به جایی رسید که کیسه را پیدا کرده بود، شنید مردی صدا می زند: «چه کسی کیسه ای حاوی هزار سکه طلا یافته است؟» جوان جلو رفت و گفت: «من آن را پیدا کرده ام. این کیسه توست. طلاهایت را بگیر». مرد کیسه را گرفت و

شمرد. دید درست است. پول ها را به جوان برگرداند و گفت: «مال خودت باشد. به منزل من بیا. با تو کار دارم».

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۹، ص ۷۷.

۲- غررالحکم، ص ۴۶۰.

۳- بحار الانوار، ج ۱۰۳، ح ۳، ص ۱۷۵.

ص: ۸۸

پس جوان را به خانه خود برد و نه کیسه دیگر که در هر کدام هزار دینار بود، به او داد و گفت: «همه این پول‌ها مال توست». جوان شگفت زده پرسید: «مرا مسخره می‌کنی؟ مرد گفت: «به خدا سوگند که تو را مسخره نمی‌کنم. ماجرا این است که هنگام شرفیابی به مکه، یکی از اهالی عراق این زرها را به من داد و گفت: «اینها را به مکه ببر. یکی از کیسه‌ها را در گذری بینداز و بعد فریاد بزن چه کسی آن را یافته است؟ اگر کسی آمد و گفت: من آن را برداشته‌ام، نه کیسه دیگر را به او بده؛ زیرا چنین کسی امین است. شخص امین هم خود از این مال می‌خورد و هم به دیگران می‌دهد و صدقه‌ها نیز به واسطه صدقه او مقبول در گاه حق قرار می‌گیرد». جوان پول‌ها را به خانه آورد. او به برکت امانت داری و صداقت از ثروتمندان روزگار شد. (۱)

ب) نوید و ندا

ب) نوید و ندا

مادر: «نوید چکار می‌کنی؟» نوید: «مادر، هر چه می‌گردم نمی‌توانم کتاب امانتی را پیدا کنم». مادر: «چه کتابی بود. چه شکلی بود؟» نوید: «نمی‌دونم یادم نیست... دوستم از کتاب‌خانه گرفته بود به من قرض داد، اما من وقت نکردم بخونم... داخل یک کیسه آبی بود... نه زرد بود... نه همون آبی».

ندا: «منظورت همان کیسه پلاستیکی است که من ازت قرض گرفتم؟ لازمش داشتم... باهاش کار دستی درست کردم». نوید چپ‌چپ و با عصبانیت به ندا نگاه می‌کند. ندا: «خب چیه!... من ازت پرسیدم می‌شه این کیسه رو بردارم. افتاده بود زیر کمد... کتابی هم توش نبود...» هر دو به دنبال کتاب زیر کمد را می‌گردند.

ص: ۸۹

نوید: «نه خیر. کتاب اینجا نیست». نوید ناراحت و غمگین: «حالا جواب نیما را چی بدم. کتابش کجاست؟» نوید به همراه ندا همه خانه را به دنبال کتاب زیر و رو می کنند، اما هیچ اثری از کتاب نیست. مادر: «پسرم فکر نمی کنی اگر وسایلت را همه جا نمی انداختی گمشون نمی کردی؟» در همین لحظه در منزل باز شده و پدر وارد خانه می شود. او وقتی وضعیت خانه را می بیند به بچه ها نگاه می کند و از ندا می پرسد: «ای بابا! ندا جون، چی شده؟»

ندا با ناراحتی می گوید: «بابا من امانت دار خوبی نبودم! من با کیسه پلاستیکی نوید کاردستی درست کردم... رنگش آبی بود، من لازم داشتم». بابا با خنده می گوید: «عیبی نداره. من خودم یک کیسه بهش می دهم. نوید می پرسد: «کتابی که داخلش بود چی؟ مال کتاب خانه بود». بابا می گوید: «راستی نوید، امروز این کیسه را توی کیفم پیدا کردم... یک کتاب توش بود که اولش نوشته بود «تقدیم به دوست خوبم نوید سال نو مبارک. از طرف نیما». نوید: «خودشه! حالا یادم اومد کیسه اش بنفش بود... خدا رو شکر پس کتاب مال کتاب خانه نبود... مال خودم بود» (۱).

ج) احسان و کتاب امانتی

ج) احسان و کتاب امانتی

داستان از شهری کوچک شروع می شود. در این شهر خانه ای نقلی و زیبا وجود دارد. توی این خانه، پسر کوچولویی به نام احسان با پدر و مادر و خواهر کوچکش، آرزو، زندگی می کند. یکی از روزها، احسان مریض می شود. پویا، دوست احسان، به دیدن او می آید. او کتاب و دفترهایش را به همراه دارد. چون احسان به دلیل مریضی از درس های خود عقب مانده، پویا

۱- لاله ضیاعی، برگرفته از ماه نامه شاهد کودک، پایگاه اطلاع رسانی فرهنگ ایثار و شهادت.

ص: ۹۰

دفتر و کتاب هایش را نزد احسان به امانت می گذارد تا او بتواند درس های عقب مانده خود را جبران کند.

پس از انجام تکالیف احسان می خواهد وسایل مدرسه را جمع کند، ولی به دلیل خستگی و کسالت این کار را نمی کند. مادرش به او تذکر می دهد اگر لوازم پویا گم شوند یا بلایی سرشان بیاید، خود احسان مقصر است. در همین بین آرزو سر وقت وسایلش می رود و همه تکالیفش را خراب می کند. احسان با دیدن این صحنه ناراحت می شود و گریه می کند. مادرش او را بغل می کند و می گوید: «عزیزم، بهت گفتم که باید مراقب وسایل خودت و دیگران باشی! امانت داری از اخلاق پیامبر ما بوده و به همین دلیل به ایشان محمد امین صلی الله علیه و آله می گفته اند».

بعد از گفته های مادر، احسان تمام مشق های خودش و پویا را در دفتر جدیدی نوشت و صبح فردا در مدرسه آنها را به دوستش پویا برگرداند و عذرخواهی کرد. پویا هم دوستش را بخشید. (۱)

د) گرمايه و دزد

د) گرمايه و دزد

در هنگام سحر مردی راهی گرمايه شد. میان راه به دوستش برخورد کرد. دوستش گفت که تو را تا حمام همراهی می کنم. میان راه، آن دوست بدون خداحافظی از وی جدا شد. دزدی که به دنبال فرصت بود، خود را نزدیک آن مرد رساند. کنار حمام مرد کیسه پولش را به همراه خود داد تا برایش نگه دارد.

پس از فراغت از حمام، آمد که پولش را از دوستش بگیرد. کیسه پولش را در دست مرد غریبه ای دید. به او گفت: «پول من نزد شما چه می کند؟» دزد

ص: ۹۱

ماجرای او را برای او شرح داد. مرد به دزد گفت: «اگر راست می‌گویی، چرا پول‌ها را نذر دیدی؟» دزد به او گفت: «زیرا شما پول‌ها را نزد من به امانت سپردی، دزدی می‌کنم، اما به امانت خیانت نمی‌کنم.» (۱)

ه) امانت داری واقعی

ه) امانت داری واقعی

نگاهش را از گوشه متروک گورستان گرفت. پنج سالی بود که پیرمرد در این گورستان کار می‌کرد. نگهبان گورستان به مرگ هم مثل زندگی عادت کرده است.

یک نایلون کوچک از جیبش درآورد. داخل آن سه اسکناس دو هزار تومانی بود و کاغذی که فقط محل تای آن فرسوده و بالای آن نوشته شده بود. «خالو حسن ژاندارم». پیرمرد می‌گوید سه سال پیش چند نفر آمدند و گفتند: مرده‌ای داریم که قبرش گم شده است و اسمش خالو حسن و ژاندارم بود، ... اما نمی‌دانیم قبرش کجاست. فلانی می‌داند. این شش هزار تومان را دادند قبرش را بازسازی کنم، اما هنوز نه قبر را پیدا کرده‌ام نه صاحب قبر را. فلانی هم ندانست. سه برات (سه سال) گذشته و این پول همین طور توی جیبم جا خوش کرده است. به شیخ هم گفتم: «چه کنم؟» گفت: «نمی‌توانی صدقه بدهی». این پول را توی جیبم گذاشتم که اگر روزی آمدند امانتشان را به آنها بازگردانم یا اگر یکهو بمیرم مدیون خالو حسن و خویشان نباشم. همه می‌گویند: «دیوانه شده‌ای». می‌گویم: «شیعه دوازده امامی از یهودی کمتر باشد!» و سریع از قرآن جلد چرمی قدیمی اش این آیه را خواند:

«وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بِقِطْعَةٍ يُؤَدُّهُ إِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بِدِينَارٍ لَا يُؤَدُّهُ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمَّتْ عَلَيْهِ فَإِنَّمَا ذَلِكَ بَأْنَهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيْنِ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى

۱- عنصرالمعانی، قابوس نامه، ص ۳۷. (طراز امانت دار).

ص: ۹۲

اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ؛ در میان اهل کتاب کسانی هستند که اگر ثروت زیادی به رسم امانت به آنها بسپاری، به تو باز می گردانند، مگر زمانی که بالای سر آنها ایستاده (بر آنها مسلط) باشی. این به خاطر آنست که می گویند: «ما در برابر امین [غیر یهود] مسئول نیستیم و بر خدا دروغ می بندند؛ در حالی که می دانند (این سخن دروغ است)». (آل عمران: ۷۵)

انگار سه سال است هر روز به این آیه سلام داده و آیه هم او را دوست دارد.

می خواستم به پیرمرد بگویم، از چهارتای کاغذ تنها یک تای آن که نام خالو حسن ژاندارم توی آن هست، کافی است و بقیه را دور بینداز و فرقی نمی کند که پول شش، هزار یا سه، دو هزار، اما اگر خالو حسن و خویشان او همان سه دو هزار را می خواستند تکلیف چه بود؟ پشیمان شدم. پیرمرد امین بود. (۱)

(و) داستان یک شهید

(و) داستان یک شهید

علی رضا هنوز کم سن و سال بود که عضو کتاب خانه کانون طبس شد. خیلی به کتاب علاقه داشت. معمولاً از هر فرصتی برای آمدن به کتاب خانه استفاده می کرد. چند کتاب به امانت می برد و پس از مطالعه و برگرداندنشان کتاب های جدیدی برای خواندن می گرفت.

این کار تا زمانی ادامه داشت که به پانزده سالگی رسید. طبق قانون کتاب خانه دیگر مجاز به استفاده از کتاب خانه نبود، ولی از آنجایی که به کتاب خانه علاقه زیادی داشت، صبر می کرد کتاب خانه خلوت شود، آن وقت می آمد و مشغول کتاب خواندن می شد. بیشتر به کتاب های علامه شهید مرتضی مطهری، علاقه

ص: ۹۳

داشت، مخصوصاً کتاب داستان راستان. آخرین کتابی که به امانت برد، جزیره اسرارآمیز اثر ژول ورن بود. پس از خواندن، آن را به کتاب خانه بازگرداند و به جبهه رفت و دیگر برای تمدید کارت عضویت بازنگشت.

چه قدر جایش پشت در کتاب خانه طبس خالی است. آنجا می ایستاد و این پا و آن پا می کرد تا مربی کانون بیاید و کتاب را از او تحویل بگیرد.

مربی چه می دانست این آخرین باری است که شهید علی رضا رجب پور را می بیند. او کتاب جزیره اسرارآمیز را که تحویل داد، رفت و به جمع عاشقان پیوست. (۱)

۴. جملات کوتاه

۴. جملات کوتاه

خیانت و حيله، بیشتر از افراد ناتوان سر می زند. (لارشفو کولد)

هم رأیی با بدکاران مایه رسوایی و گوش دادن به دروغ خیانت است. (جبران خلیل جبران)

راست باش و صادق با خودت. به خود خیانت مکن. (اشو)

راستی امانت است و دروغ گفتن خیانت. (بوذرجمهر)

در وجود هر یک از ما، خائنی به نام خودخواهی وجود دارد که فقط در برابر تملق و چاپلوسی نرم می شود. (پل والر)

اگر کسی یک بار به تو خیانت کرد، این اشتباه اوست و اگر کسی دو بار به تو خیانت کرد، این اشتباه توست. (دالایی لاما)

نخستین خیانت، جبران ناپذیر است و از طریق واکنش زنجیره ای خیانت های دیگر را برمی انگیزد. (میلان کوندرا)

۱- نغمه دانش آشتیانی، خبرگزاری مهر، ۱۳۹۰.

ص: ۹۴

خیانت، از صف خارج شدن و به سوی نامعلوم رفتن است. (میلان کوندرا)

اگر درباره ثروت های دنیوی امین و درست کار نبودید، چگونه در زمینه ثروت های حقیقی آسمانی به شما اعتماد خواهند کرد. (انجیل لوقا)

بدترین چیز در زندگی هراس در میدان جنگ و خیانت به دوست است. (اسکار وایلد)

کودکان اعتماد می کنند؛ زیرا هرگز شاهد خیانت نبوده اند. معجزه آن گاه رخ می دهد که این اعتماد را در نگاه پیری فرزانه ببینیم. (بوین)

تردیدها به ما خیانت می کنند و ما را از تلاش دور کرده و از پیروزی هایی که به احتمال قوی نصیب ما خواهد شد محروم می سازد. (ویلیام شکسپیر)

نتیجه فریب و ریاکاری، ناامیدی و اندوه و راه خیانت کاران دشوار است. (فلورانس اسکاول شین)

هرگز تردیدی به خود راه ندادم که همه به من خیانت می کنند، با این حال، هر بار هم که خیانت می کردند، شگفت زده می شدم. (فرناندو سیوا)

اگر به فردی که سابقه خیانت دارد راه دادید، بسیار مراقب باشید که جایتان را نگیرد. (جفری کروکشنک)

هر کس به زمانه اطمینان کند، زمانه به او خیانت ورزد و هر کس آن را تعظیم کند، پست و خارش سازد. (نهج البلاغه، امام علی علیه السلام، ترجمه: آیتی، وصیت امام علی علیه السلام به امام حسن مجتبی علیه السلام)

چیزهای کوچک به راستی کوچک هستند، اما امین بودن در چیزهایی کوچک کار بزرگی است. (مادر ترزا)

بیشتر آدم ها چیزهایی را در دیگران دوست دارند که خود به آنها امانت می دهند؛ خودشان را و تفسیر و برداشت خودشان را از او. (گوته)

ص: ۹۵

از نزدیکی به کسی که قادر به حفظ اسرار زندگی خود نیست، بپرهیز! (افلاطون)

خائن با شنیدن فضایل امانت، امین نخواهد شد. (سید جمال الدین اسد آبادی)

امانت خود را هرگز به روباه مسپارید. (ضرب المثل)

عمرو در امانت خیانت نکرد، تو چرا؟ (این ضرب المثل کنایه از زشتی و پلیدی خیانت ورزی خیانت کار است، مقصود از عمرو عمروعاص است که در خیانت، زبان زد است).

امانت را خاک خیانت نمی کند. (ضرب المثل)

معلم امانت داری است که امانت او غیر از همه امانت ها است، انسان امانت اوست. (امام خمینی رحمه الله)

۵. اشعار

۵. اشعار

منسوخ شد مروت و معدوم شد وفا

زین هر دو نام چو سیمرغ و کیمیا

شد راستی خیانت و شد زیرکی سفه

شد دوستی عداوت و شد مردمی جفا

(عبد الواسع جبلی)

***

گر که با صبحدلان دیداری است

اجر صبر است و ز شب بیداری است

سجده آدم به در درگاهش

هر چه دارم ز امانت داری است

(نیما. د)

***

دوش دیدم که ملائک در میخانه زدند

گل آدم بسرشتند و به پیمانہ زدند

ساکنان حرم ستر و عفاف ملکوت

با من راه نشین باده مستانه زدند

آسمان بار امانت نتوانست کشید

قرعه ی فال به نام من دیوانه زدند

(حافظ)

***

ص: ۹۶

عاشقان زمره ارباب امانت باشند

لا جرم چشم گهربار همان است که بود

(سعدی)

***

گفت پیغمبر که دست هر چه برد

بایدش در عاقبت واپس سپرد

(مولوی)

***

برخیز تا عهد امانت وفا کنیم

تقصیرهای رفته به خدمت قضا کنیم

(سعدی)

***

امین می باش در حفظ امانت

مکن یک لحظه اندر وی خیانت

(عنصر المعالی قابوس نامه)

***

آن صداها به کجا رفت / صداهای بلند / گریه ها قهقهه ها: آن امانت ها را: آسمان آیا پس خواهد داد؟ / پس چرا حافظ گفت؟:
 آسمان بار امانت نتوانست کشید: نعره های حلاج بر سر چوبه دار: به کجا رفت کجا؟: به کجا می رود آه: چهچه گنجشک بر ساقه
 باد: آسمان آیا این امانت ها را: باز پس خواهد داد؟

(شفیعی کد کنی)

***

گر تو خواهی در میان خلق گردی محترم

صادق و نیکو سرشت و با مرام و با کرم

تو امانت دار باش و کن مدارا چون رسول

تا امین گردی و صادق اهل دل اندر حرم

(غریب نهاوندی)

***

ص: ۹۷

خواهی که خیانت نشود بر تو ز مخلوق

زینهار خود از بهر امانات امین باش

شاعر ثابت مرحوم استادی (چهل گام تا عتبات)

***

آنچه را آسایش خلق خدا باشد در آن

چون امین گشتی به مردم، خلق را از خود مران

اعتماد از این صفت آید پدید ای هوشیار

از خیانت در امانت زیر و رو گردد جهان

(غریب نهاوندی)

۶. تاک شو

۶. تاک شو

۱. امانت داری در آیات و روایات؛

۲. چگونه امانت دار باشیم یا امانت دار شویم؛

۳. راهکارهای ترویج امانت داری؛

۴. بررسی جایگاه فضیلت امانت داری در بین سایر فضایل؛

۵. آثار امانت داری در جامعه:

الف) ایجاد اعتماد در بین مردم؛

ب) حفظ اموال عمومی؛

ج) رضایتمندی خداوند متعال؛

د) متخلق شدن جامعه به اخلاق الهی؛

ه) رسیدن به جامعه آرمانی و مدینه فاضله؛

و) رابطه امانت داری با دیگر فضایل؛

ز) آثار امانت داری در زندگی فردی؛

ح) خیانت در امانت چگونه موجب انحطاط جوامع می شود؛

ص: ۹۸

ط) پی آمدهای خیانت در امانت؛

ی) امانت داری و خیانت کاری در جوامع پیشرفته؛

ک) چگونه می شود مفاهیم اخلاقی از جمله امانت داری را در خانواده تعریف و اجرا کرد؛

ل) ترسیم جامعه ای که امانت در آن فضیلت است و جامعه ای که مردم آن از خیانت ابایی ندارند؛

م) جایگاه و نقش علماء دینی در ترویج امانت داری؛

ن) امانت داری و مصادیق آن؛

س) بررسی نقش مدرسه و دانشگاه در فرهنگ سازی اخلاقی (امانت داری، وفای به عهد، خیانت نکردن).

۶. بررسی مصادیق امانت داری و خیانت ورزی.

مصادیق امانت داری:

الف) رعایت عفاف و حجاب؛

ب) استفاده درست از بیت المال؛

ج) حفظ نظام؛

د) حفظ فرهنگ، سنت و هنر؛

ه) دقت در تأثیرگذاری رسانه از جمله صدا و سیما؛

و) توجه به اهمیت خبرنگاری و روزنامه و مجله؛

ز) سوءاستفاده نکردن از پست ها و مسئولیت ها؛

ح) نگهداری از اموال دیگران؛

ط) استفاده درست از مواهب الهی (دین، سلامت، عقل، اعضا و جوارح)؛

ی) نگهداری و استفاده درست از ذخایر معدنی، مراتع و جنگل ها، دریاها و رودخانه ها.

ص: ۹۹

مصادیق خیانت ورزی:

(الف) خیانت به همسر؛

(ب) جاسوسی و خیانت به کشور؛

(ج) اتلاف مال امانتی؛

(د) کم کاری در ادارات، نهادها و سازمان‌ها؛

(ه) افشای اسرار مردم؛

(و) آسیب رساندن به بیت المال؛

(ز) خیانت چشم‌ها.

□□□

پرسش‌هایی گزارشی و برنامه‌سازی

پرسش‌هایی گزارشی و برنامه‌سازی

۱. آیا می‌دانید معنای امانت داری چیست و امانت به چه چیزهایی گفته می‌شود؟

۲. آیا تا کنون چیزی را به امانت گرفته‌اید یا یک امانتی به دیگری سپرده‌اید؟

۳. آیا تا به حال برای شما اتفاق افتاده که چیزی را نزد شما امانت بگذارند و شما آن را گم کنید؟ توضیح دهید.

۴. آیا بین دوستان یا افراد فامیل شما شخصی هست که به امانت داری مشهور باشد؟ توصیف کنید.

۵. آیا دوست دارید امین دیگران باشید و دیگران به شما اعتماد کنند؟ چرا؟

۶. به نظر شما رواج امانت داری چگونه در جامعه اثر می‌گذارد؟

۷. اگر دوستی نزد شما چیزی را به امانت گذاشت، بعد از مدتی با هم اختلاف پیدا کردید و آن دوست امانتش را از شما طلب

کرد، آیا حاضرید آن را به دوستان برگردانید؟

ص: ۱۰۰

۸. آیا به هر کسی امانت می‌سپارید؟ امانت گیرنده باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟

۹. اگر به هر دلیلی امانت گیرنده در امانت شما تصرف کند، عکس العمل شما چه خواهد بود؟ به نظر شما با خیانت کار چگونه باید برخورد شود؟

۱۰. در چه صورتی می‌شود در امانت تصرف کرد؟

۱۱. معنای خیانت چیست و به چه کسی خیانت کار می‌گویند؟

۱۲. چه عواملی باعث می‌شود که شخصی در امانت خیانت کند؟

۱۳. اگر باخبر شوید که شخصی قصد خیانت و تصرف در امانت دارد، آیا سعی می‌کنید او را منصرف کنید؟ چگونه؟

۱۴. چه عواملی می‌تواند در جلوگیری از خیانت مؤثر باشد؟ (قوانین، مسائل معنوی و بیان احکام، توجه به خدا، قبر و قیامت، عواقب دنیوی و...)

۱۵. تا چه اندازه به حفظ امانت پای بندید؟

۱۶. به نظر شما اگر لازمه حفظ امانت، از دست دادن مال شخصی و هزینه بر باشد، باز هم باید امانت را حفظ کرد یا اینکه حفظ مال شخصی مهم‌تر است؟

۱۷. به نظر شما پی آمدهای خیانت در امانت چیست؟ (فردی، اجتماعی)

۱۸. اگر در صورت خیانت کردن سود و سرمایه فراوانی نصیب شما شود، چرا دست به این کار نمی‌زنید؟

۱۹. چه مجازاتی را برای خائن سخت‌تر و مؤثرتر می‌دانید؟

۲۰. بعد از شنیدن این کلمات اولین چیزی که به ذهن شما می‌آید، بگویید؟ امانت؛ وفای به عهد؛ بیت‌المال؛ خیانت؛ خائن؛ امانت‌دار؛ صدق و راست‌گویی و... .

۲۱. سخن پایانی شما برای انسان‌های امانت‌دار چیست؟

فصل هفتم: بایدها و نبایدهای کلی در برنامه سازی و محورهای کلان برنامه ریزی

اشاره

فصل هفتم: بایدها و نبایدهای کلی در برنامه سازی و محورهای کلان برنامه ریزی

زیر فصل ها

۱. بایدهای برنامه سازی

۲. چالش ها و آسیب ها

۳. محورهای برنامه سازی

۱. بایدهای برنامه سازی

۱. بایدهای برنامه سازی

۱. تبیین صحیح مفهوم امانت داری در رسانه ملی؛ ۲. بیان فایده های امانت داری به روش های مختلف در صدا و سیما؛ ۳. مداومت صدا و سیما در بیان مفاهیم و فایده های امانت داری؛ ۴. تولید برنامه های جذاب آموزشی برای رده های سنی کودکان و نوجوانان؛ ۵. تولید برنامه های متنوع در زمینه امانت داری و پخش آن در زمان های مناسب؛ ۶. بهره گیری از مناسبت های مذهبی و ملی در تولید برنامه ها؛ ۷. الگوسازی مناسب با موضوع امانت داری؛ ۸. تولید برنامه های مناسب با فضای فرهنگی، دینی و مذهبی جامعه؛ ۹. امانت دار بودن الگوهای مطرح سازمان صدا و سیما؛ ۱۰. ایجاد حرکت برای عموم جامعه با تبلیغات رسانه ای مناسب؛ ۱۱. ارائه راهکارهای علمی و اجرایی در تاک شوها و مستندها، حتی فیلم ها و سریال ها؛ ۱۲. متوجه کردن مخاطبان به عواقب شوم خیانت ورزی در برنامه سازی ها.

ص: ۱۰۲

۲. چالش ها و آسیب ها**۲. چالش ها و آسیب ها**

۱. نداشتن زمان بندی نامناسب در پخش برنامه های تولید شده؛ ۲. فصلی برخورد کردن و مداومت نداشتن در القای مفهوم امانت داری؛ ۳. معطوف کردن برنامه ها به مناسبت ها؛ ۴. بی محتوا شدن برنامه ها بر اثر تکرار بدون تنوع؛ ۵. جذابیت نداشتن برنامه های تولید شده در موضوع امانت داری (استفاده نکردن از تکنیک های روز دنیا در زمینه برنامه سازی، بهره نگرفتن از عوامل تولید کار آمد، به کار نگرفتن هنرپیشه های خوش سابقه و استفاده نکردن از فیلم نامه های قوی، در نتیجه کاهش اثر گذاری در مخاطب)؛ ۶. بسنده کردن به مباحث نظری و کلی (فقط پاداش و سزای امانت داری و خیانت ورزی تبیین و توضیح می گردونم)؛ ۷. استفاده از فضاهای نامرتبط با موضوع و زمینه و پس زمینه های ناهمگون؛ ۸. کیفیت کار را فدای حجم زیاد تولیدات بی کیفیت کردن (پر کردن زمان آنتن حرف اول باشد).

۳. محورهای برنامه سازی**۳. محورهای برنامه سازی**

۱. امانت داری در گفتار (راست گویی) و صداقت در رفتار؛ ۲. یادآوری پیوسته جایگاه مدیران، کارمندان، خبرنگاران، مجریان، تهیه کنندگان و دیگر عوامل برنامه ساز در رابطه با امانت داری؛ ۳. توجه به بحث امانت داری در برنامه های مختلف، این کار نباید مقطعی و معطوف به مناسبت های خاص باشد؛ ۴. تأکید بر فضیلت امانت داری که هنجاری اجتماعی است، از راه نمایش دادن آثار و برکات امانت داری در جامعه و نمایش آثار مخرب خیانت مثل نشان دادن تخریب اماکن عمومی به دست اراذل و اوباش؛ ۵. اختصاص دادن برنامه ها به

ص: ۱۰۳

بخش هایی از جامعه که حساسیت بیشتری دارد، برای نمونه افرادی که در پست های حساس سازمان ها و اداره ها و نهادهای دولتی و غیر دولتی مشغولند، باید متوجه شوند چه امانت بزرگی برعهده آنهاست؛ ۶. برنامه های تولید شده در زمینه امانت داری و خیانت ورزی باید اهداف بلندمدت را دنبال کند. بدین معنی که تولید برنامه ها صرفاً جهت پر کردن اوقات مردم نباشد، بلکه باید بسیار هدفمند و دارای چشم انداز چند ساله باشد تا بتوان به نتیجه مطلوب (داشتن جامعه ای امانت دار) رسید؛ ۷. کارهای تولید شده باید از نظر فنی و محتوایی کاملاً کارشناسی شده باشد تا دچار تناقض و طرح مسائل خلاف واقع نشویم؛ ۸. باید راه های اثرپذیری در مخاطبان، کاملاً شناسایی و برنامه ها بر طبق آنها تهیه و تولید شوند؛ ۹. اجتناب از تولید برنامه هایی که به هر صورت آشکار، در قالب طنز یا برنامه جدی قبح خیانت در امانت را می شکنند؛ ۱۰. توجه دادن مردم به پی آمدهای زیان آور خیانت در امانت، با استفاده از قانون کنش و واکنش (عمل و عکس العمل). با عباراتی چون: «با هر دستی که بدهی از همان دست می گیری یا:

این جهان کوه است و فعل ما ندا

باز گردد این نداها را صدا

(مولوی)

ص: ۱۰۵

خاتمه

خاتمه

امانت، تقسیمات و مصادیق متعددی دارد که بعضی از آنها از بقیه با اهمیت تر هستند و باید توجه بیشتری به آنها کرد. از جمله آنها به ترتیب اهمیت، دین، عقل، مردم و بندگان خدا هستند که انبیای الهی و ائمه اطهار علیه السلام مسئولیت حفاظت و نگهداری از این امانت ها را در مقابل طاغوت ها و شیاطین بر عهده دارند، مبادا از مسیر حق و حقیقت خارج و دچار فساد و تباهی شوند. از این رو، حضرت موسی علیه السلام به فرعونیان می فرماید: «أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ؛ (و به آنان گفت: امور) بندگان خدا را به من واگذارید که من فرستاده امینی برای شما هستم». (دخان: ۱۸) این ویژگی مختص به حضرت موسی علیه السلام نبوده است، بلکه دیگر انبیای الهی و به طور خاص ائمه معصومین علیه السلام این خصوصیت را در حد اعلا دارا بوده اند و در سراسر دوران زندگی شان با تمام وجود در راه و نگهداری دین حق و هدایت بندگان خدا کوشیده اند. در این راه از بذل جان و مال و هستی شان دریغ نداشتند.

ص: ۱۰۶

امروزه حفظ این امانت و نگهداری از دین، عقل و جان مردم مهم ترین رسالت حکومت اسلامی است که رشادت ها و از جان گذشتگی های بسیاری از علما و مردم، آن را به ثمر رسانده است. حفظ این حکومت که از بزرگ ترین امانت هاست، برعهده آحاد جامعه است.

در این میان رسانه ها، خصوصاً رسانه ملی، با ارایه راهکارهای مفید و مؤثر، همچنین با تولید برنامه های گوناگون از جمله فیلم، کارتون و برنامه های مستند، مهم ترین نقش را در متعلق شدن مردم و مسئولان به فضیلت امانت داری ایفا می کنند.

در این نوشتار به توضیح و ارایه برخی از این راهکارها به طور خلاصه پرداخته شد که با عنایت به آنها و بهره گیری از مشاوران توان مند می توان قدم های بلندی در ابعاد فرهنگ امانت داری برداشت.

ص: ۱۰۷

کتاب نامه**اشاره**

کتاب نامه

زیر فصل ها

الف) کتاب

ب) مقاله

ج) سایت های اینترنتی

الف) کتاب

الف) کتاب

(قرآن کریم)

نهج الفصاحه، ترجمه: ابوالقاسم پاییزه، چاپ خانه ماه منظر، تهران، چاپ هفتم، ۱۳۸۵.

نهج البلاغه، ترجمه: محمددشتی، انتشارات فتح الاسلام، قم، چاپ چهارم، ۱۳۸۶.

صحیفه نور (مجموعه رهنمودهای امام خمینی)، مرکز مدارک فرهنگی انقلاب ایلامی، تهران، چ اول، ۱۳۶۱.

مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، دارالکتب الاسلامی، قم، چاپ سیزدهم، ۱۳۷۴.

جوادی آملی، عبدالله، مفاتیح الحیاه، مرکز نشر اسراء، قم، چاپ بیست و نهم، ۱۳۹۱.

قرائتی، محسن، تفسیر نور، مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن، قم، چاپ پانزدهم، ۱۳۸۵.

ص: ۱۰۸

انصاری، شیخ محمدعلی، الموسوعه الفقيه الميسره، مجمع الفكر الاسلامی، قم، چاپ دوم، ۱۴۲۴ ه. ق.

کلینی، محمدبن یعقوب، اصول کافی، مترجم: محمدباقر کمره ای، اسوه قم، چاپ سوم، ۱۳۷۵.

شیخ حر عاملی، محمدبن الحسن، وسایل الشيعه، چاپخانه اسلامي، چاپ ششم، ۱۳۶۷.

شیخ صدوق، الامالی، ترجمه: محمدباقر کمره ای، انتشارات کتابچی تهران، چاپ پنجم، ۱۳۷۰.

واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم و المواعظ، دارالحدیث، قم، چاپ اول، ۱۳۷۶.

مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، مؤسسه وفا، بیروت، چاپ دوم، ۱۴۰۳ ه. ق.

قمی، شیخ عباس، سفینه البحار، دارالسوه للطباعه و النشر، چاپ اول، قم، ۱۴۱۴ ه. ق.

محسن کاشانی محمدبن مرتضی، المحججه البيضاء فی تهذیب الاحکام، ترجمه سیدمحمدصادق عارف، انتشارات آستان قدس رضوی مشهد، چاپ اول، ۱۳۷۲.

محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، انتشارات دارالحدیث قم، چاپ دوم، ۱۳۸۵.

نجفی، محمدحسن، جواهرالکلام فی شرح شرایع الاسلام، مؤسسه نشر اسلامی، قم، چاپ اول، ۱۴۱۷ ه. ق.

کلینی، محمدبن یعقوب، اصول کافی، دارالضواء، بیروت، چاپ اول، ۱۴۰۵ ه. ق.

محدث نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث قم، چاپ اول، ۱۴۰۸ ه. ق.

ص: ۱۰۹

ابن شعبه، حسن بن علی، تحف العقول، ترجمه: محمدباقر کمره ای، کتابچی، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۹.

محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ترجمه: حمیدرضا شیخی، دارالحدیث، قم، چاپ پنجم، ۱۳۸۴.

تمیمی آمدی، محمد، شرح غرر الحکم و دررالکلم، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، چاپ اول، ۱۳۶۶.

قمی، شیخ عباس، منتهی الآمال، انتشارات هجرت، قم، چاپ دوم، ۱۳۷۷.

امام خمینی، روح الله، تحریر الوسیله، مؤسسه نشر اسلامی، قم، چاپ دوم، ۱۳۷۷.

حنبل، احمد، مسند، مکتب الاسلامی، سنگی، دارالصادر بیروت، بی تا.

حبیب زاده، محمدجعفر، خیانت در حقوق کیفری ایران، انتشارات سمت، تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۴.

مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، مدرسه امام علی علیه السلام، قم، چاپ سوم، ۱۳۸۶.

صفی پور، عبدالرحیم، منتهی الارب فی لغه العرب، انتشارات سنایی، تهران، چاپ سنگی، ۱۲۹۸.

عمید، حسن، فرهنگ عمید، چاپخانه سپهر، تهران، چاپ هفتم، ۱۳۶۹.

جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق، کتابخانه گنج دانش، تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷.

عنصرالمعالی، قابوس نامه، کتابفروشی فروغی، چاپ دوم، ۱۳۴۷.

نیشابوری، مسلم، صحیح مسلم، دارالکتب العلمیه، بیروت، چاپ ششم، ۱۴۱۱ ه.ق.

ص: ۱۱۰

فیروزآبادی، بحرالدين محمد بن يعقوب، القاموس المحيط، مؤسسه العربيه، بيروت، بی تا.
 القيومي، احمد بن محمد بن علي المقرئ، المصباح المنير في غريب الشرح الكبير للرافعي، دارالقلم، بيروت، بی تا.

ب) مقاله

ب) مقاله

جوادی آملی، عبدالله، «امانت داری»، مجله پاسدار اسلام، اردیبهشت ۱۳۸۸، ش ۳۲۹، ص ۶.
 حیدری نهند، علی، «امانت داری در فرهنگ اسلام»، مجله مبلغان، ۱۳۸۵.
 علی بیگی، سکینه، «امانت داری در اسلام»، اندیشه با معارف اسلامی آشنا شویم، ش ۴۴، ۱۳۷۸.
 عزیزپور، محمد، «بررسی حقوقی جرم و هیات در حقوق ایران»، وبلاگ تخصصی حقوق، فصل سوم، ۱۳۸۶.
 کبیری، مهدی، «یک امانت دار واقعی»، همشهری سلام، ش ۱۷۶۴۴.
 سلطانی، مجید، «چگونه امانت داری را به کودکانمان بیاموزیم»، روزنامه سلامت، ش ۲۲۸.
 آشتیانی، دانش، «نغمه داستان اسرارآمیز عضو کتابخانه طبس»، خبرگزاری مهر، سال ۱۳۹۰.

ج) سایت های اینترنتی

ج) سایت های اینترنتی

آزرم، آزاده، داستان های کودکانه، پایگاه اطلاع رسانی باتا:

ضیائی، لاله، نویدوندا، ماهنامه کودک، پایگاه اطلاع رسانی، فرهنگ ایثار و شهادت www.navideshahed.com

ص: ۱۱۱

وبلاگ تخصصی حقوق www.azizpoor.blogfa.com

سایت خراسان رضوی www.khorasannews.com

سایت تبیان www.tebyan.net

۶. سایت ذی طوی www.zitova.com

۷. سایت اندیشه قم www.andisheqom.com

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری
۴. صرفاً ارائه محتوای علمی
۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی
۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...
۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ...
۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...
۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

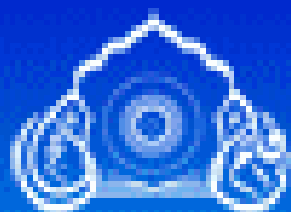
ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

